

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**OBRAMBNI IZDATKI V SLOVENIJI IN PRIMERJAVA Z
IZBRANIMI EU DRŽAVAMI**

Ljubljana, junij 2023

MIŠA PEČELIN

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Miša Pečelin, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Obrambni izdatki v Sloveniji in primerjava z izbranimi EU državami, pripravljene v sodelovanju s svetovalcem red. prof. dr. Mitjo Čokom

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: _____

KAZALO

1	UVOD	1
2	TEMELJNI POJMI	2
2.1	Obrambni izdatki	2
2.2	Vojaški izdatki	3
2.3	Obrambni proračun	3
2.4	Razlika med obrambnimi izdatki in obrambnim proračunom v Sloveniji	4
3	ZVEZA NATO	5
4	MERILA IN DOSEGANJE STANDARDOV ZA VKLJUČITEV DRŽAVE V ZVEZO NATO	6
4.1	Politični pogoji	6
4.2	Vojaški pogoji	7
5	ZVEZA NATO IN ČLANSTVO SLOVENIJE	8
6	STROŠKI SLOVENIJE, POVEZANI S PRIKLJUČEVANJEM ZVEZI NATO	9
7	PRIMERJAVA NEPOSREDNIH STROŠKOV ČLANSTVA V ZVEZI NATO PRED IN PO VKLJUČITVI	10
7.1	Neposredni stroški pred vključitvijo v zvezo NATO	11
7.2	Neposredni stroški po vključitvi v zvezo NATO	11
8	OPREDELITEV IN ANALIZA PRORAČUNA REPUBLIKE SLOVENIJE IN PRORAČUNA MINISTRSTVA ZA OBRAMBO	13
8.1	Analiza proračuna v Sloveniji	13
8.1.1	Struktura proračuna	13
8.1.2	Priprava predloga finančnega načrta Ministrstva za obrambo	15
8.1.3	Proces sprejemanja proračuna Republike Slovenije	16
8.2	Proračun Ministrstva za obrambo	18
9	ANALIZA OBRAMBNIH IZDATKOV V REPUBLIKI SLOVENIJI	20
9.1	Obrambni izdatki Slovenije v letih 1992–1997	20
9.2	Obrambni izdatki Slovenije v letih 1998–2003	22
9.3	Obrambni izdatki Slovenije v letih 2004–2020	24
9.4	Struktura obrambnih izdatkov Slovenije v letih 2005–2021	25

9.5	Višina obrambnih izdatkov na prebivalca in odstotek BDP, namenjen za obrambne izdatke držav članic zveze NATO v letih 2004–2021.....	28
10	PRIMERJAVA FINANČNIH VIROV, KI JIH ZA OBRAMBNO PODROČJE NAMENJAJO SOSEDNJE DRŽAVE	31
10.1	Finančni kazalniki na obrambnem področju Avstrije	32
10.2	Finančni kazalniki na obrambnem področju Hrvaške	34
10.3	Finančni kazalniki na obrambnem področju Italije.....	36
10.4	Finančni kazalniki na obrambnem področju Madžarske.....	38
10.5	Finančni kazalniki na obrambnem področju Slovenije	40
10.6	Primerjava finančnih kazalnikov Slovenije s sosednjimi državami	41
11	TRANSPARENTNOST OBRAMBNIH IZDATKOV IN SMERNICE ZA DOSEGANJE VEČJE TRANSPARENTNOSTI DRŽAVE	43
12	POVZETEK UGOTOVITEV	45
13	SKLEP.....	47
	LITERATURA IN VIRI.....	48

KAZALO TABEL

Tabela 1:	Neposredni stroški pred vključitvijo Slovenije v zvezo NATO v letih 2000–2003 (v EUR).....	11
Tabela 2:	Neposredni stroški po vključitvi Slovenije v zvezo NATO (v EUR)	12
Tabela 3:	Obrambni izdatki Slovenije v letih 1992–1997 (v tisoč EUR in % BDP)	20
Tabela 4:	Struktura obrambnih izdatkov v letih 1992–1997 (v tisoč EUR).....	21
Tabela 5:	Struktura obrambnih izdatkov v letih 1998–2003 (v EUR)	23
Tabela 6:	Višina obrambnih izdatkov in % BDP v letih 2004–2020 (v EUR in % BDP)..	24
Tabela 7:	% BDP v državah članicah zveze NATO namenjen za obrambne izdatke v letih 2004–2021	29
Tabela 8:	Višina obrambnih izdatkov v državah članicah zveze NATO na prebivalca v letih 2004–2021 (v USD).....	30
Tabela 9:	BDP ter finančni kazalniki Avstrije na obrambnem področju (v EUR)	33
Tabela 10:	BDP ter finančni kazalniki Hrvaške na obrambnem področju (v EUR)	35
Tabela 11:	BDP ter finančni kazalniki Italije na obrambnem področju (v EUR)	37
Tabela 12:	BDP ter finančni kazalniki Madžarske na obrambnem področju (v EUR).....	39
Tabela 13:	BDP ter finančni kazalniki Slovenije na obrambnem področju (v EUR)	40

KAZALO SLIK

Slika 1: Proces sprejemanja proračuna Republike Slovenije	16
Slika 2: Sprejeti proračun Ministrstva za obrambo v letih 1995–2021 (v EUR in % BDP)	18
Slika 3: Obrambni izdatki Slovenije v letih 1992-1997(v tisoč EUR in % BDP).....	21
Slika 4: Struktura obrambnih izdatkov v letih 1992–1997 (v tisoč EUR)	22
Slika 5: Višina obrambnih izdatkov in % BDP, namenjen za obrambne izdatke v letih 1998–2003 (v EUR)	23
Slika 6: Struktura obrambnih izdatkov v letih 1998–2003 (v EUR)	24
Slika 7: Višina obrambnih izdatkov in % BDP v letih 2004–2020 (v EUR in % BDP).....	25
Slika 8: Gibanje izdatkov za osebje v Sloveniji v letih 2005–2021 (v % celotnih obrambnih izdatkov)	26
Slika 9: Gibanje izdatkov za opremo v Sloveniji v letih 2005–2021 (v % celotnih obrambnih izdatkov)	27
Slika 10: Gibanje izdatkov za infrastrukturo v Sloveniji v letih 2005–2021 (v % celotnih obrambnih izdatkov)	27
Slika 11: Gibanje drugih izdatkov v Sloveniji v letih 2005–2021 (v % celotnih obrambnih izdatkov).....	28
Slika 12: % BDP v državah članicah zveze NATO namenjen za obrambne izdatke v letih 2004–2021	29
Slika 13: Višina obrambnih izdatkov v državah članicah zveze NATO na prebivalca v letih 2004–2021 (v USD).....	31
Slika 14: Obrambni proračun Avstrije v letih 2005–2020 (v % BDP).....	33
Slika 15: Struktura obrambnih izdatkov Hrvaške v % celotnih obrambnih izdatkov	35
Slika 16: Obrambni proračun Hrvaške v letih 2005–2020 (v % BDP)	36
Slika 17: Struktura obrambnih izdatkov Italije v % celotnih obrambnih izdatkov	37
Slika 18: Obrambni proračun Italije v letih 2005–2020 (v % BDP)	38
Slika 19: Struktura obrambnih izdatkov Madžarske v % celotnih obrambnih izdatkov	39
Slika 20: Obrambni proračun Madžarske v letih 2005–2020 (v % BDP).....	40
Slika 21: Obrambni proračun Slovenije v letih 2005–2020 (v % BDP)	41
Slika 22: Primerjava obrambnega proračuna izbranih držav EU (v % BDP)	42
Slika 23: BDP na prebivalca v izbranih državah EU (v USD).....	43
Slika 24: Test normalnosti porazdelitve spremenljivk	46
Slika 25: Spearmanov koeficient korelacije	46
Slika 26: % BDP v Sloveniji, namenjen za obrambne izdatke v letih 1992–2020.....	47

SEZNAM KRATIC

angl. – angleško

BDP – bruto domači proizvod

BDP p.c. – bruto domači proizvod na prebivalca

DCI – (angl. Defence Corruption Index); Index korupcije na obrambnem področju

EDA – (angl. European Defence Agency); Evropska obrambna agencija

EU – Evropska unija

GRI – (angl. Global Reporting Initiative); Pobuda za globalno poročanje

IMF – (angl. International Monetary Fund); Mednarodni denarni sklad

MFERAC – (angl. Ministry of Finance information system); Ministrstvo za finance – enotni računovodski sistem

NATO – (angl. North Atlantic Treaty Organization); Organizacija severnoatlantskega sporazuma

NSIP – (angl. The NATO Security Investment Programme); NATO varnostno investicijski program

OBS – (angl. Open Budget Survey); Raziskava o odprtem proračunu

OI – obrambni izdatki

OVSE – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

OZN – Organizacija združenih narodov

RS – Republika Slovenija

SV – Slovenska vojska

ZDA – Združene države Amerike

ZJF – Zakon o javnih financah

1 UVOD

Slovenija je 29. marca 2004 postala članica Organizacije severnoatlantskega sporazuma (v nadaljevanju NATO) in s tem dosegla enega svojih ključnih ciljev. Članstvo v zvezi NATO Sloveniji pomeni priključitev v sam vrh političnega in varnostnega okvirja najbolj razvitih zahodnih držav. Posledica članstva države je okrepitev ugleda ter varnostnega in mednarodnega pravnega položaja v Evropi in svetu (Krek, 2011, str. 29).

Leta 2009 se je s pojavom gospodarske krize drastično skrčila modernizacija Slovenske vojske (v nadaljevanju SV). Zmanjševati so se začela finančna sredstva, ki so namenjena predvsem opremljanju in nemotenemu delovanju obrambnih sil. Posledično se je leto kasneje razvoj SV, ki smo ga do takrat poznali, ustavil. Takratni strateški cilj je postal, kako stabilizirati in ohraniti vitalne dele vojske, da ta ne bi izgubila svojega bojnega značaja in motivacije.

Višina obrambnih izdatkov (v nadaljevanju OI) v svetu kljub vsem gospodarskim nestabilnostim še vedno relativno narašča, Evropa pa pri tem precej zaostaja in s tem tvega operativnost in varnost prihodnjih generacij (Aben in Fontanel, 2019). Treba je poudariti, da brez zadostnega obrambnega proračuna operativnost in učinkovitost obrambnih sil ni mogoča. Dolgoročno je treba vzdrževati vsaj zmerno rast OI in preprečiti njihov morebitni padec (Šavc, 2009).

Država, ki namenja nizek delež finančnih sredstev za OI, se mora zavedati, da brez zadostnega obsega obrambnih investicij ni mogoče pričakovati zadostne zmogljivosti in operativnosti. Čeprav se je v Sloveniji v preteklosti zagovarjala majhna in moderna vojaška organizacija, moramo vedeti, da pojem »moderna« ni povezan zgolj z modernizacijo, saj se tehnološke spremembe ne dogajajo samo na oborožitvenem področju, ampak tudi na področju poveljevanja, kontrole in obveščanja (Šavc in Mikuž, 2011, str. 71).

Namen magistrskega dela je prikazati celovito analizo OI Republike Slovenije (v nadaljevanju RS) od leta 1992 do leta 2021 ter primerjavo z izbranimi državami Evropske unije (v nadaljevanju EU). V ta namen sem se odločila, da v primerjalno analizo vključim vse štiri naše sosednje države.

Glavni cilj magistrskega dela je ugotoviti, ali je višina OI povezana z bruto domačim proizvodom (v nadaljevanju BDP) in ali lahko načrtovan razvoj pričakujemo s sedanjimi finančnimi viri. OI RS sem razdelila na tri obdobja. Prvo obdobje je obdobje neposredno po osamosvojitvi, drugo obdobje je pred vstopom v zvezo NATO in tretje obdobje je po sprejemu v zvezo NATO. Vlaganje finančnih sredstev v obrambni proračun Slovenije sem primerjala še z Avstrijo, Hrvaško, Italijo in Madžarsko ter s tem odgovorila na temeljni raziskovalni vprašnji.

Magistrsko delo je razdeljeno na teoretični in empirični del. Poglobljen teoretičen del se nanaša na strokovno literaturo, zbornike, znanstvene članke, raziskovalna dela in spletne

vire slovenskih in tujih avtorjev. V prvem delu sta uporabljeni deskriptivna metoda, ki opazuje, primerja in opisuje različne povezave, ter teoretična analiza pisnih virov. V drugem delu sem zaradi primerjalne analize Slovenije v povezavi s sosednjimi državami uporabila primerjalno metodo. Pri analizi OI po času in višini glede na BDP sem uporabila statistično metodo za ugotavljanje trenda.

V prvem delu magistrskega dela sem predstavila temeljne pojme, ki se nanašajo na OI, vojaške izdatke in obrambni proračun. Nato sem opredelila merila in doseganje standardov za vključitev države v zvezo NATO ter povzela postopek vključevanja in pridobivanja polnopravnega članstva Slovenije in opredelila stroške, povezane z vstopom v NATO.

V drugem delu sem opredelila OI Slovenije od leta 1992 do leta 2021. V nadaljevanju sem naredila še primerjalno analizo višine in strukture OI sosednjih držav s Slovenijo.

V magistrskem delu izhajam iz dveh temeljnih raziskovalnih vprašanj:

- RV 1: Ali države z višjim bruto domačim proizvodom namenjajo več sredstev za obrambne izdatke?
- RV 2: Ali Slovenija zasleduje smernice zveze NATO pri zagotavljanju zadostnih finančnih sredstev za obrambne izdatke?

2 TEMELJNI POJMI

V magistrskem delu je zaradi lažjega razumevanja najprej treba opredeliti temeljne pojme, kot so OI, obrambni proračun in zveza NATO. Obrazložitev temeljnih konceptov je potrebna, saj veliko avtorjev uporablja različne definicije in nazive.

2.1 Obrambni izdatki

Glavni namen OI je zagotoviti enostavno merilo, ki po državah časovno razvršča sredstva, ki so namenjena obrambi (Lamb in Kallab, 1992, str. 48). Po definiciji Mednarodnega denarnega sklada (angl. International Monetary Fund, v nadaljevanju IMF) so OI vsi izdatki obrambnega ali katerega koli drugega ministrstva, namenjeni za vzdrževanje oboroženih sil. To vključuje nakup opreme in zalog, gradnje za obrambne namene, sredstva, potrebna za nabor, urjenje, opremljanje, selitev, prehranjevanje, oblačenje, nastanitve in zagotavljanje zdravstvenih in drugih storitev. Poleg tega vključuje še izdatke za nastanitev družinskih članov vojaškega osebja, stroške vojaških šol ter stroške za raziskave in razvoj obrambnega sistema. Po definiciji IMF ne izključujejo niti izdatkov za vojaško pomoč tujim državam, izdatkov za delovanje javnih služb v času vojnih kriz in stroškov urjenja civilnih oseb. Ta definicija pa izključuje izdatke ministrstva za obrambo, ki niso namenjena obrambi, in vsa plačila, namenjena vojnim veteranom in vojaškimi upokojencem (Brzoska, 1995, str. 48).

OI, ki jih opredeljuje Organizacija združenih narodov (v nadaljevanju OZN), se delijo na tri skupine (Zorko, 2004, str. 6):

- operativni izdatki, ki se delijo na izdatke za osebje (naborniki, civilisti, ostalo vojaško osebje) ter izdatke za delovanje in vzdrževanje (vzdrževanje in popravila, sredstva v uporabi, zunanje storitve, najem itd.),
- nakupi oborožitvenih sistemov, streliva, vozil, komunikacijsko-informacijskih naprav in gradnje objektov za osebje, poveljevanje, zdravstvo, urjenje, skladišča, zaklonišča itd.,
- raziskave, razvoj, testiranje in ocenjevanje.

NATOVA klasifikacija po namenu porabe deli OI za plače, izdatke za operativne stroške ter izdatke za nakup opreme in razvoj. NATO v OI vključuje vse izdatke oboroženih sil, vključno z izdatki za mirovne operacije. Sem vključuje tudi izdatke za vojaške vesoljske aktivnosti, stroške vojaškega in civilnega osebja skupaj s pokojninami in drugimi socialnimi transferji, stroške za operacije, vzdrževanje in oskrbo, stroške za vojaške raziskave in razvoj ter testiranje in vojaško pomoč drugim državam. Iz OI so izključeni izdatki za civilno obrambo in stroški za pretekle vojaške aktivnosti (obresti na vojni dolg), plačila vojnim veteranom, stroški demobilizacije in uničevanja starega orožja (Stockholm International Peace Research Institute, 2002, str. 298).

Poznamo številne dejavnike, ki vplivajo na višino in strukturo OI skozi različna časovna obdobja. Velik vpliv na višino OI ima predvsem sklop ekonomskih dejavnikov, ki se nanašajo na gospodarsko rast in inflacijo, in nenazadnje tudi varnostno okolje, ki se ukvarja z vplivom groženj in sodelovanjem v zavezništvih. Sledijo legitimnost oblasti, vpliv vojaško industrijskega kompleksa, vloga oboroženih sil v družbi, dilema med maslom in topovi in strategija uporabe sil kot sklop notranjepolitičnih dejavnikov (Rakovec, 2009, str. 15).

2.2 Vojaški izdatki

Pojma obrambni in vojaški izdatki včasih definirata isto vsebino. Po tej definiciji se prikazujejo kot eden od kazalcev pripravljenosti države za priprave, vzdrževanje in izpopolnjevanje vojaških sil in so izraženi v denarnih enotah (Grizold, 1987, str. 1666). V magistrskem delu za opis sredstev, ki jih države namenijo za obrambo, uporabljam termin OI.

2.3 Obrambni proračun

Priprava obrambnega proračuna je politični in ekonomski proces, v katerem se kažejo interesi različnih političnih strank. Državni proračun, katerega del je obrambni proračun, je odraz ekonomske politike države in njenih ciljev pri zagotavljanju nacionalnih interesov (Castillo in drugi, 2001). Rezultat sprejemanja državnega proračuna so viri financiranja vseh proračunskih uporabnikov. Ravno obrambni proračun je pogosto tarča nestrinjanja političnih

strank, saj bi nekatere raje sredstva, ki so namenjena obrambi, preusmerile v različne socialne programe.

Priprava in sprejetje obrambnega proračuna je rezultat uravnoteženosti države med nacionalno-varnostnimi, socialnimi in kulturnimi interesi. Prvi korak pri sprejemanju obrambnega proračuna je identifikacija nacionalnovarnostnih ciljev in sprejetih obveznosti. Izhajati je treba iz potrebe po oboroženih silah in sredstvih v naslednjem srednjeročnem oziroma dolgoročnem obdobju. Predvsem je pomembno, da se pri sprejemanju obrambnega proračuna uskladijo zahteve in potrebe porabnikov obrambnega proračuna s političnimi cilji (Bartol, 2005, str. 3).

Višina obrambnega proračuna je odvisna od (Kopač, 1999):

- varnostne ogroženosti države in članstva v mednarodnih obrambnih organizacijah,
- politike države (vloga oboroženih sil v družbi, razmerje med maslom in topovi ...),
- ekonomski dejavniki (gospodarska rast in inflacija).

Najpogosteje je najpomembnejši dejavnik višine obrambnega proračuna ravno varnostno okolje države. Sem spadajo grožnje nacionalne varnosti, vključenost vojske v mednarodne spopade, članstvo v mednarodnih zavezništvih. Vsaka država mora braniti svojo neodvisnost in glede na te kriterije prilagajati obrambni proračun. Pravilo je, da bolj kot je država ogrožena, večji del sredstev bo namenila za obrambni proračun (Kopač, 1999).

Žal ne moremo trditi, da na višino obrambnega proračuna vpliva samo nacionalnovarnostni vidik, ampak tudi kombinacija varnostnih, političnih in ekonomskih dejavnikov, ki v določenem obdobju vplivajo na sprejeti obrambni proračun (Aizenman in Glick, 2006).

V Sloveniji se obrambni proračun pripravlja na Ministrstvu za obrambo skupaj z Generalštabom SV. Predlog obrambnega proračuna posredujejo v pregled Vladi RS, Odboru za obrambo in Odboru za finance državnega zbora. Predlog se nato sprejme v državnem zboru kot del celotnega proračuna RS.

2.4 Razlika med obrambnimi izdatki in obrambnim proračunom v Sloveniji

Ne glede na to, da sta si pojma podobna, so med njima bistvene razlike. OI vključujejo sredstva za financiranje obrambnega sistema (upravni del Ministrstva za obrambo, SV in Inšpektorat RS za obrambo), vojaške pokojnine, za katere Zavod RS za invalidsko in pokojninsko zavarovanje prejema sredstva neposredno iz državnega proračuna ter sredstva Urada Vlade RS za varovanje tajnih podatkov. Obrambni proračun pa predstavljajo finančna sredstva, ki so poleg obrambe namenjena tudi za zaščito in reševanje.

Višina OI se lahko prikazuje kot dejanska finančna sredstva ali odstotek BDP. Ravno tako se lahko OI prikazujejo kot višina sredstev, porabljenih za obrambne namene na prebivalca, ali kot višina sredstev, porabljenih na vojaka.

Pomembna sta dva vidika, s katerima so izraženi OI, in sicer:

- stalne cene, ki prikazujejo višino izdatkov za celotno obdobje, izračunane na osnovi enega leta,
- tekoče cene, ki so izražene v dejanskem znesku.

V Sloveniji OI prikazujemo v tekočih cenah. V nadaljevanju naloge so vse analize narejene na osnovi tekočih cen, saj vključujejo tudi inflacijska gibanja.

3 ZVEZA NATO

Zveza NATO je severnoatlantsko zavezništvo, ki trenutno vključuje 30 držav članic. NATO je bil ustanovljen s pogodbo med državami članicami, ki so k njej pristopile prostovoljno, na podlagi javne razprave in ustreznega parlamentarnega postopka. Pogodba podpira njihove individualne pravice in mednarodne obveznosti v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov. Vsaka država članica je z njo zavezana k udeležbi pri tveganjih in odgovornostih. Kolektivna varnost od vsake države članice zahteva, da ne bo prevzela nobene mednarodne obveznosti, ki bi bila v nasprotju s pogodbo (Office of Information and Press, 2001).

NATOV osnovni cilj je varovati svobodo in varnost vseh članic s političnimi in vojaškimi sredstvi ter delovati v skladu s Severnoatlantsko pogodbo, s katero je bil ustanovljen, in Ustanovno listino Združenih narodov.

Temeljne naloge zveze NATO so (NATO, brez datuma b):

- varnost (zagotoviti stabilno evroatlantsko varnostno območje, ki temelji na demokratičnih institucijah in zavezanosti k mirnemu reševanju sporov),
- posvetovanje (delovati v skladu s 4. členom Washingtonske pogodbe kot osnovni čezatlantski forum za posvetovanja zaveznic o vseh vprašanjih, ki vplivajo na njihove interese, vključno z morebitnimi dogodki, ki predstavljajo tveganje za varnost posamezne članice),
- odvracanje in obramba (braniti se pred vsako grožnjo agresije zoper katero koli državo članico NATO),
- obvladovanje kriznih razmer (biti pripravljen za vsak primer posebej in na podlagi konsenza in v skladu s 7. členom Washingtonske pogodbe prispevati k učinkovitemu preprečevanju konfliktov ter k aktivnemu vključevanju v obvladovanje kriznih razmer),
- partnerstvo (spodbujati široko partnerstvo, sodelovanje in dialog z drugimi državami na evroatlantskem območju).

4 MERILA IN DOSEGANJE STANDARDOV ZA VKLJUČITEV DRŽAVE V ZVEZO NATO

Skladno z 10. členom Severnoatlantske pogodbe lahko pogodbene države članice s soglasnim dogovorom povabijo v zavezništvo drugo evropsko državo pod pogojem, da je sposobna upoštevati in podpreti to pogodbo in s tem prispevati k varnosti Severnoatlantskega območja.

Januarja 1994 so se zbrali voditelji držav članic zveze NATO in na bruseljskem vrhu sklenili, da je zavezništvo dostopno za včlanjevanje evropskih držav, ki so sposobne prispevati k varnosti in spoštovati temeljna načela Washingtonske pogodbe.

Leto kasneje so države članice Severnoatlantskega zavezništva proučevale dve temeljni vprašanji, in sicer zakaj in kako sprejemati nove države članice v zavezništvo. Za ta namen so pripravili Študijo o širitvi zveze NATO (Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, 1995), ki je bila dostopna tudi javnosti (NATO, brez datuma a).

Kot povzema vsebino študije Priročnik o zvezi NATO, prvi del študije, ki se nanaša na vprašanje o širitvi, prinaša ugotovitev, da bo širitev zavezništva prispevala k varnosti in stabilnosti. Spodbujala bo demokratične reforme, ki vključujejo civilni in demokratični nadzor nad vojaškimi silami. Stremela bo k zagotavljanju konsenza, okrepila bo različne načine sodelovanja in razvijala dobre sosedске odnose. Povečala se bo preglednost obrambnega načrtovanja in vojaškega proračuna, hkrati pa bo krepila medsebojno zaupanje in integracijo pri sodelovanju v Evropi. Širitev bo prispevala k evropski in mednarodni varnosti s prizadevanjem ohranjanja miru v okviru Združenih narodov in okrepila čezatlantsko partnerstvo (Office of Information and Press, 2001, str. 62).

Drugi del študije, ki proučuje, kako naj širitev poteka, ugotavlja, da bodo države, sprejete med članice, morale izpolnjevati Severnoatlantsko pogodbo, saj le na tak način lahko koristijo ugodnosti, ki jih pridobijo s članstvom. Sprejeti bodo morale vse postopke, politike in načela, ki so jih že prejele države članice. Izpolnjevati bodo morale vse obveznosti in jih udejanjiti tudi v praksi, saj bodo predstavljale kritični dejavnik pri odločitvi zveze NATO pri povabilih novih držav (Office of Information and Press, 2001, str. 62). V nadaljevanju so bolj podrobno predstavljeni pogoji, ki so skladno s Študijo o širjenju zveze NATO potrebni za vstop v zvezo.

4.1 Politični pogoji

Od kandidatk držav za članstvo se na političnem področju zahteva, da (Office of Information and Press, 2001):

- spoštujejo načela Washingtonskega sporazuma, ki se nanašajo na demokracijo in zakonodajo,

- sprejmejo NATO kot skupnost držav, katerih prioriteta je združitev zaradi obrambe, ohranitev miru in varnosti,
- se zavzemajo za načela, cilje in zaveze iz Okvirnega dokumenta Partnerstva za mir,
- stremijo k doseganju soglasij, ki so temelj kohezije in procesa odločitev v NATU,
- sodelujejo pri sprejemanju odločitev o političnih in varnostnih zadevah,
- imajo stalne misije na sedežu NATA v Bruslju,
- ustanovijo vojaška predstavništva pri Vrhovnem poveljniku zavezniških sil v Evropi in pri Vrhovnem poveljniku zavezniških sil za Atlantik,
- imenujejo kandidate za delo v mednarodnem vojaškem štabu,
- po potrebi zagotovijo strokovno osebje za delo v integrirani vojaški strukturi,
- prispevajo v proračun zveze na podlagi podpisanega sporazuma,
- sodelujejo v izmenjavi obveščevalnih podatkov,
- uporabljajo varnostne predpise NATA,
- sprejemajo dokumente na podlagi sedanjih političnih usmeritev zveze.

4.2 Vojaški pogoji

Iz študije je razvidno, da so politični in vojaški pogoji med seboj korelirani. Ravno zaradi drugačnih standardov oborožitve, opreme in postopkov držav Vzhodne Evrope od držav članic NATA je bilo treba določene standarde poenotiti. Izpolnjevanje vojaških pogojev zahteva temeljite spremembe vojaško-obrambne strukture, za kar je potreben čas in finančni resursi (Zorko, 2004, str. 14).

Kandidatke morajo izpolnjevati naslednje pogoje (Office of Information and Press, 2001):

- sprejeti Natovo doktrino ter dosegati določeno raven usposobljenosti in pridobiti ustrezno opremo, ki bo učinkovito delovala s silami NATA,
- sodelovati v okviru Partnerstva za mir in izboljšati interoperabilnost med oboroženimi silami držav članic,
- standardizirati interoperabilnost v sistemih C3 (Command, Control, Communication), osnovnih bojnih sistemih ter kompatibilnost streliva in osnovnih bojnih potrebščin,
- učinkovitost na področju komunikacij in obveščanja,
- sodelovanje v Natovih šolah,
- zvezi NATO omogočiti oceno napredka glede razvoja oboroženih sil držav, ki so kandidatke za vstop v zvezo NATO.

Država, ki želi izpolnjevati navedene pogoje, potrebuje zadostna finančna sredstva predvsem za prilagajanje in zamenjavo osnovnih bojnih sistemov, streliva, komunikacij in ostalih bojnih sistemov na način, da ustrezajo standardom, ki so ekvivalentni sistemom drugih držav članic (Grizold, 1998). Slovenija bi zgoraj navedene sisteme pričela izvajati tudi, če ne bi vstopala v zavezništvo, saj le na tak način lahko dosega učinkovito in moderno vojaško silo,

ki je sposobna braniti svojo suverenost in aktivno sodelovati z vojskami drugih držav (Zorko, 2004, str. 15).

Največji vpliv na to, katere članice bodo povabljene v zvezo, ima zmožnost vojaškega prispevanja h kolektivni obrambi in ohranjanje miru. Pravnomočne države članice o vsakem vabilu novi članici odločajo s konsenzom in nobena država, ki ni članica, nima pravice do uveljavljanja veta glede procesa širitve (Office of Information and Press, 2001, str. 63).

5 ZVEZA NATO IN ČLANSTVO SLOVENIJE

Leta 1994 je Slovenija znotraj Resolucije o izhodiščih nacionalne varnosti Slovenije izrazila željo, da bi svojo nacionalno varnost krepila s priključitvijo zvezi NATO. Slovenija je že nekaj mesecev kasneje podpisala okvirni dokument o pristopu k programu Partnerstva za mir, ki je bil znotraj zveze NATO ustvarjen predvsem za postsocialistične države Evrope, ki so izrazile želje po priključitvi k Severnoatlantskemu zavezništvu (Državni zbor RS, 2019). Program Partnerstva za mir je igral pomembno politično vlogo, saj je vsaki državi članici Partnerstva za mir omogočal posvet z zvezo NATO, če je menila, da je ogrožena njena nacionalna varnost. S tem programom se je Slovenija zavezala, da bo dosledno pripravljala obrambne proračune, načrtovala nacionalne programe obrambe, zagotavljala demokratičen nadzor nad oboroženimi silami ter razvijala nacionalne obrambne sile, ki bodo sposobne delovati s silami zveze NATO (Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, 2023). Znotraj programa so zajete skupne vojaške vaje in urjenja, ki stremijo k doseganju interoperabilnosti. Vojaške enote držav pa morajo biti primerno usposobljene, opremljene ter aktivno udeležene na mednarodnih operacijah in misijah (Vidrih, 1995).

Naslednje leto je Slovenija začela s prvim ciklom interoperabilnosti »Planning and Review Process«, ki poteka dve leti. Država predstavi svojo nacionalno načrtovanje, obrambno politiko ter sodelovanja na mednarodnih operacijah in misijah. V pisnem dokumentu, ki ga predloži država, se opredeljuje obrambni načrt države za obdobje petih let, stopnja doseganja interoperabilnosti in dosežen napredek pri uvajanju partnerskih ciljev (Bukinac Cimpršek, 2001).

S sprejemom resolucije, v kateri se je Slovenija opredelila, da želi svoj nacionalni varnostni interes plemenititi znotraj kolektivne zveze NATO, je bil izpolnjen tudi pogoj za začetek individualnih pogovorov z zvezo NATO o polnopravnem članstvu (Bebler, 2009). Leta 1997 je Državni zbor RS sprejel še Deklaracijo o vključevanju v NATO, iz katere je razvidno, da Slovenija izpolnjuje pogoje za vstop in da je sposobna nositi stroške polnopravnega članstva. Istega leta je nato Slovenija pričakovala povabilo v Madrid, ampak so bile povabljene le Poljska, Češka in Madžarska. Slovenija je dobila le politično zagotovilo za naslednji krog širjenja (Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, 2011). Čeprav je Slovenija skupaj z Romunijo ostala pred vrati zavezništva, je njeno priključitev podpiralo lepo število držav članic. Slovenija je naslednje povabilo prejela šele leta 2002 v sklopu večje širitve zveze

NATO. Poleg Slovenije so povabilo prejele še Bolgarija, Estonija, Litva, Latvija, Romunija in Slovaška. Pred uradnim vstopom v zvezo NATO je v Sloveniji potekal referendum, iz katerega je bilo razvidno, da je navdušenje nad vstopom v zavezništvo začelo upadati. Na referendumu je sodelovalo 60 % volivcev, od tega je bila tretjina (33,92 %) proti članstvu Slovenije v zvezo NATO (Kovačič in drugi, 2002). Slovenija je 29. marca 2004 postala polnopravna članica zveze NATO.

6 STROŠKI SLOVENIJE, POVEZANI S PRIKLJUČEVANJEM ZVEZI NATO

Vzporedno s širitvijo zveze NATO so se začela pojavljati vprašanja z vidika stroškov priključitve. Edina jasna rešitev je bila, da se v zavezništvo ne sprejme držav, ki niso sposobne finančno pokriti vseh obveznostih, ki nastanejo zaradi priključitve.

Ker zveza NATO vsaki državi članici določi sorazmeren finančni prispevek glede na moč njenega gospodarstva, si mora vsaka država pripraviti analizo stroškov, ki jo primerja z analizo koristi, ki jih prinaša polnopravno članstvo v zavezništvo.

Za analizo stroškov so bistveni predvsem (Andrejčič, 2002):

- vrednost letnega prispevka države v proračun zveze NATO,
- stroški, povezani z vojaškimi strukturami zveze NATO,
- stroški, povezani s civilnimi strukturami v zvezi NATO.

Zveza NATO državam članicam načeloma ne predpisuje, kolikšen odstotek BDP mora nameniti za obrambo. V luči zagotavljanja zadostnih sredstev, ki so potrebni za članstvo v zavezništvo, je ocena stroškov, namenjenih za obrambo, okrog 2 % BDP.

Šele po neuspehu v Madridu leta 1997, ko Slovenija še ni dobila povabila za včlanitev, je mogoče zaslediti dokumente s finančno oceno stroškov Slovenije pri vstopu v zvezo NATO. Stroški so razdeljeni na stroške pred vstopom Slovenije v zavezništvo in stroške po polnopravnem članstvu. Analiza stroškov ni povezana neposredno z vstopom v zvezo NATO, ampak predvsem z modernizacijo in posodabljanjem SV in prilagajanjem standardom NATA. Ravno ti stroški so bili prvi, ki so nastali v povezavi z zavezništvom (Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, 2019a).

Iz obrambnega proračuna so se v tem obdobju krili (Kodrič in Vuk, 2001, str. 50):

- stroški postopnega zagotavljanja interoperabilnosti (izobraževanje kadrov, prilagajanje tehničnih standardov opreme in oborožitve),
- stroški mednarodnega sodelovanja SV v mirovnih operacijah in vajah,
- stroški predstavnikov Slovenije pri stalni misiji zveze NATO in stroški predstavnikov SV v poveljstvih NATA.

Po včlanitvi Slovenija plačuje letni strošek članarine. Ta finančna sredstva so del Natovega civilnega in vojaškega proračuna in so potrebna za delovanje organizacije in izvajanje skupnih infrastrukturnih projektov. Vsaka država mora poleg letne članarine poravnati tudi stroške vojaških in civilnih predstavnikov v strukturah zveze NATO.

Vsaka država mora torej prispevati v skupni proračun NATA, ki je sestavljen iz treh delov (Dunne in drugi, 2005): civilni, vojaški in infrastrukturni (Varnostno-investicijski program NATA, v nadaljevanju NSIP), in sicer v tiste dele, v katerih bo največ sodelovala. Višina prispevka še vedno temelji na sorazmernem deležu, ki ga je država sposobna plačati. Pri določanju le-tega se upoštevajo višina BDP, velikost države, število prebivalcev, ekonomska in industrijska razvitost, obrambni proračun in stopnja vključenosti v NATO.

Finančna sredstva se zagotovijo iz proračuna Ministrstva za zunanje in evropske zadeve, Ministrstva za obrambo in Urada Vlade RS za varovanje tajnih podatkov.

Civilni proračun zveze NATO zajema:

- izdatke mednarodnega sklada,
- izvajanje civilnih programov,
- stroške izgradnje, obratovanja in vzdrževanja objektov,
- stroške zaposlenih civilnih uslužbencev na sedežu NATA,
- stroške zasedanj odborov in zavezništev.

Vojaški proračun zveze NATO zajema:

- mednarodni vojaški štab in Agencije vojaškega odbora,
- strateški poveljstvi zveze NATO,
- informacijske sisteme in sisteme poveljevanja,
- službe za logistiko,
- službe za raziskave in razvoj.

NSIP zajema (Zorko, 2004, str. 47–48):

- investicije v infrastrukturne projekte (letališča, vojaška poveljstva, informacijski sistemi, sistemi zvez, radarji, navigacijski pripomočki ...),
- stroški mirovnih operacij skupaj z informacijskimi sistemi in zvezami.

7 PRIMERJAVA NEPOSREDNIH STROŠKOV ČLANSTVA V ZVEZI NATO PRED IN PO VKLJUČITVI

V nadaljevanju sta prikazani primerjavi neposrednih stroškov pred in po vključitvi v zvezo NATO. Bistvena razlika je predvsem v analizi stroškov, saj so neposredni stroški pred

vklučitvijo v zvezo NATO narejeni samo na podlagi ocene, medtem ko so neposredni stroški po vključitvi že narejeni na podlagi plačanih obveznosti, članarin in prispevkov.

7.1 Neposredni stroški pred vključitvijo v zvezo NATO

Za obdobje med letoma 2000–2003 Ministrstvo za obrambo ne razpolaga z analitiko dejanskih stroškov, ki so nastali zaradi neposrednega vstopa v zvezo NATO, saj so se v tistem obdobju stroški evidentirali na podlagi podprograma, proračunske postavke in konta. Oceno neposrednih stroškov Slovenije sem naredila na podlagi spletne aplikacije za pripravo proračuna SAPPrA, in sicer na podprogramih Mednarodno obrambno sodelovanje ter Operativno delovanje in pripravljenost SV na proračunski postavki Delovanje v NATU, EU in mednarodno sodelovanje. Podprogram Mednarodno obrambno sodelovanje vključuje aktivnosti v zvezi z vključitvijo Slovenije v zvezo NATO skupaj z vsemi pripadajočimi stroški, ki so evidentirani na ustrezni proračunski postavki. Na podprogramu Operativno delovanje in pripravljenost SV pa so vključeni stroški zagotavljanja interoperabilnosti SV. Mednarodno sodelovanje je bilo v teh letih v funkciji neposredne podpore aktivnostim vključevanja Slovenije v zvezo NATO (Vlada Republike Slovenije, 2000, 2001, 2002).

Iz tabele 1 je razviden trend neposrednih stroškov upravnega dela ministrstva in SV, ki so po letu 2000 začeli naraščati, kar pomeni, da je Slovenija vse aktivnosti usmerila k vključevanju v zvezo NATO in da je posledično vse svoje cilje podredila kakovostnemu regionalnemu in globalnemu sodelovanju.

Tabela 1: Neposredni stroški pred vključitvijo Slovenije v zvezo NATO v letih 2000–2003 (v EUR)

Proračunski uporabnik	Leto 2000	Leto 2001	Leto 2002	Leto 2003
1911 Ministrstvo za obrambo				
070102 Mednarodno obrambno sodelovanje				
5885 Mednarodno sodelovanje	1.354.353	1.540.067	2.079.337	2.384.280
1914 Slovenska vojska				
070202 Operativno delovanje in pripravljenost SV				
5899 Delovanje v NATU, EU in mednarodno sodelovanje	2.221.978	2.027.013	2.187.261	2.356.253
Skupaj	3.576.331	3.567.080	4.266.598	4.740.533

Prirejeno po SAPPrA (brez datuma).

7.2 Neposredni stroški po vključitvi v zvezo NATO

Ob vstopu v zavezništvo se je Slovenija zavezala vplačevati v Natove skupne proračune. Slovenija prispeva svoj proporcionalni delež v tri Natove skupne proračune. Višina prispevka se preračuna na vsaki dve leti iz podatkov Svetovne banke, in sicer glede na ekonomske rezultate države za zadnji dve leti.

Vsi trije proračuni so namenjeni razvoju in vzdrževanju skupnih zmogljivosti. Iz civilnega proračuna se posredno zagotavlja tudi podpora delovanju slovenske misije pri zvezi NATO, iz vojaškega proračuna pa podpora našim vojaškim predstavnikom v Natovih poveljstvih. Bolj neposredna je podpora našim pripadnikom, napotenim na operacije in misije, saj se iz vojaškega proračuna zagotavlja financiranje skupnih funkcij (delovanje letališč, bolnice, notranji transport ...). Iz programa NSIP se med drugim financira zavezniški projekt rekonstrukcije letališke steze v Cerkljah ob Krki.

Po vstopu Slovenije v zvezo NATO so se z leti pričeli povečevati tudi neposredni stroški, povezani s članstvom oziroma članarino v proračun NATA. Iz tega naslova se plačujejo članarine in mednarodni prispevki, ki so nastala obveznost mednarodnih pogodb, memorandumov, sporazumov in drugih delovnih aktov.

Iz tabele 2 je razvidno, da največji delež finančne obveznosti nastane s spodaj omenjenimi članarinami in prispevki in drugimi manjšimi izdatki ter ostalimi sredstvi, namenjenimi civilnemu in vojaškemu sodelovanju:

- članarina NSIP,
- članarina Evropske obrambne agencije (EDA),
- prispevek za Satelitski center EU,
- prispevek za NATO BICES Agency Namsa (Nato Maintenance and Supply Agency),
- članarina Slovenije v sporazumu Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE).

Tabela 2: Neposredni stroški po vključitvi Slovenije v zvezo NATO (v EUR)

	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020
Civilni proračun	obveza MZZ	obveza MZZ	456.900	463.162	459.414	452.310	459.353	544.088	387.655
Vojaški proračun	1.648.319	1.727.800	2.572.548	2.156.095	2.576.990	2.355.428	1.599.153	2.399.163	3.245.174
Natov program varnostnih investicij (NSIP)	252.530	708.776	1.495.399	2.110.051	1.127.423	1.265.009	1.223.280	1.458.933	1.471.910
Ostali strateški transport	0	1.597	275.250	170.949	192.059	196.319	242.410	216.825	209.020
Natova poveljstva in centri odličnosti (COE)	28.701	41.908	76.087	165.653	284.251	204.358	533.541	536.699	352.831
Aranžmaji za vzdrževanje preko Natovih agencij NSPA in NCIA	14.315	15.122	380.472	374.086	358.345	462.548	527.078	434.774	159.634
Ostalo Nato	0	150.000	0	26.449	34.703	83.479	62.129	41.188	113.605
Skupaj NATO	1.943.865	2.645.203	5.256.656	5.466.445	5.033.185	5.019.451	4.646.944	5.631.670	5.939.829

Vir: Prirejeno po Ministrstvo za obrambo (2022b).

Trend plačanih obveznosti v skupne proračune NATA ter obveznosti iz naslova članarin in prispevkov zvezi NATO je do leta 2008 naraščal predvsem zaradi povečevanja prispevka v program NSIP. Prispevki v ta program so namreč odvisni od sodelovanja pri odločanju o financiranju posameznih projektov znotraj programa NSIP in od dinamike porabe teh sredstev. V tem letu se je nadaljevala udeležba mednarodnih srečanj ministrov in načelnikov Generalštaba ter predstavnikov v delovnih telesih NATA in EU. Poravnale so se vse

obveznosti iz naslova članstva v EU in NATO, plačala pa se je tudi članarina za OZN. Po letu 2008 beležimo približno konstantno višino letnih obveznosti zvezi NATO.

8 OPREDELITEV IN ANALIZA PRORAČUNA REPUBLIKE SLOVENIJE IN PRORAČUNA MINISTRSTVA ZA OBRAMBO

Za razumevanje OI je ključnega pomena poznavanje državnega proračuna in posledično proračuna Ministrstva za obrambo. V prvem delu sem analizirala strukturo proračuna in proces sprejemanja proračuna Slovenije, v drugem delu sem predstavila proračun Ministrstva za obrambo in njegovo izvrševanje.

8.1 Analiza proračuna v Sloveniji

Državni proračun je državni instrument, kjer so predvideni vsi prihodki in odhodki države za eno leto. Cilj priprave proračuna je zagotavljanje stabilnih javnih financ in pospešen gospodarski razvoj. Znotraj državnega proračuna so določijo programi in pravice porabe neposrednih uporabnikov, ki se financirajo iz proračuna preko aktivnosti v obliki projektov in ukrepov.

V Sloveniji se proračun sprejema za naslednji dve leti, in sicer za leto ($t + 1$) in za leto ($t + 2$), s tem pa si država zagotovi kontinuirano financiranje. Ravno zato se sočasno pripravlja predlog sprememb proračuna za prihodnje leto in priprava predloga proračuna še za leto kasneje (Ministrstvo za finance Republike Slovenije, 2022).

8.1.1 Struktura proračuna

Struktura državnega proračuna skladno z Zakonom o javnih financah (ZJF), Ur. l. RS, št. 11/11 – uradno prečiščeno besedilo, 14/13 – popr., 101/13, 55/15 – ZFisP, 96/15 – ZIPRS1617, 13/18, 195/20 – odl. US in 18/23 – ZDU-10, temelji na treh delih: splošni del proračuna (I. del) se izkazuje po ekonomski klasifikaciji in vsebuje bilanco prihodkov in odhodkov, račun financiranja, finančne terjatve in naložbe.

Prihodki so razdeljeni po skupinah:

- tekoči prihodki,
- davčni in nedavčni prihodki,
- kapitalski prihodki,
- prejete donacije,
- transferni prihodki.

Odhodki so ravno tako prikazani po skupinah:

- tekoči odhodki,
- tekoči transferi,
- investicijski odhodki,
- investicijski transferji.

Račun financiranja izkazuje zadolževanje državnega proračuna in odplačila dolgov, ki se nanaša na financiranje proračunskega primanjkljaja. Državno zadolževanje je razdeljeno na zadolževanje doma ter v tujini in zajema najem kreditov ter izdajo vrednostnih papirjev (državne obveznice).

Finančne terjatve in naložbe so prejeta sredstva, ki na strani prejemkov izkazujejo tri skupine:

- prejeta vračila danih posojil,
- prejeta sredstva iz naslova privatizacije,
- prejeta sredstva iz naslova kapitalskih deležev države.

Na strani izdatkov:

- poraba sredstev iz naslova privatizacije,
- povečevanje kapitalskih deležev države v kapitalskih družbah,
- dana posojila.

Posebni del proračuna (II. del) izkazuje vsebino porabe javnofinančnih sredstev v finančnih načrtih neposrednih proračunskih uporabnikov (institucionalna klasifikacija). Vključuje tudi odhodke in izdatke, klasificirane po politikah, programih in podprogramih (programska klasifikacija).

Pri izkazovanju porabe proračunskih sredstev neposrednih uporabnikov institucionalna klasifikacija temelji na enotni obravnavi proračunskih izdatkov neposrednega uporabnika in na samostojnosti planiranja porabe sredstev.

Programska klasifikacija, ki razvršča izdatke proračuna po programskih ravneh, je usmerjena k ciljem in rezultatom ter izboljšuje transparentnost porabe proračunskih sredstev. Temelji na vprašanju, zakaj se porablja proračunska sredstva in zakaj se izvaja določen program oziroma podprogram. Struktura programske klasifikacije, ki vključuje cilje in kazalnike, je dokaj stalna in se spreminja z vsakoletno pripravo proračuna (Ministrstvo za finance Republike Slovenije, 2023).

V načrtu razvojnih programov (III. del) se odhodki načrtujejo po posameznih projektih, ukrepih in virih financiranja, razdeljenih na posamezna leta skozi dobo trajanja celotnega projekta. Načrti njihovega financiranja zajemajo celovit prikaz proračunskih virov financiranja aktivnosti v prihodnjih štirih letih oziroma do konca financiranja teh aktivnosti.

Osnovna pravna podlaga, ki ureja načrtovanje razvojnih programov, je ZJF, ki v 10. členu določa, da je načrt razvojnih programov sestavni del proračuna in da ga sestavljajo letni načrti razvojnih programov neposrednih uporabnikov, ki so opredeljeni z dokumenti dolgoročnega razvojnega načrtovanja, s posebnimi zakoni in drugimi predpisi.

V načrtu razvojnih programov se izkazujejo načrtovani izdatki proračuna za investicije in državne pomoči v prihodnjih štirih letih, pri tem pa morajo biti razdelani po:

- posameznih programih in podprogramih neposrednih uporabnikov,
- letih, v katerih bodo izdatki bremenili proračune prihodnjih let in
- virih financiranja za celovito izvedbo programov.

Vsak projekt je prikazan v celotni vrednosti predvidenih in že realiziranih izdatkov ter v celotnem obdobju trajanja s finančno konstrukcijo, ki jo sestavljajo sredstva iz proračunov in drugi viri financiranja. Načrt razvojnih programov se letno dopolnjuje, kar pomeni, da je proračunskemu uporabniku omogočeno, da glede na zaporedje postopkov priprave in obravnave investicijske dokumentacije v predlog proračuna vključi dopolnjene podatke iz dokumentov tudi po tem, ko je bil projekt že vključen v veljavni načrt razvojnih programov.

Projekt se lahko uvrsti v veljavni načrt razvojnih programov, če izpolnjuje pogoje, določene z uredbo o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna, pri tem pa mora biti zanj izdelana dokumentacija v skladu z določili uredbe, ki ureja pripravo in obravnavo investicijske dokumentacije.

8.1.2 Priprava predloga finančnega načrta Ministrstva za obrambo

Ministrstvo za obrambo pripravi predlog finančnega načrta v skladu z zakonodajo in navodili Ministrstva za finance. Finančna služba Ministrstva za obrambo v sodelovanju s proračunskimi uporabniki ministrstva pripravi predlog izhodišč za pripravo finančnega načrta in razrez pravic porabe po proračunskih uporabnikih (organih v sestavi) in notranje-organizacijskih enotah.

V skladu z ekonomsko in programsko klasifikacijo finančne službe proračunskih uporabnikov znotraj ministrstva pripravijo predloge svojih finančnih načrtov in jih posredujejo v osrednjo finančno službo, ki jih združi v enoten predlog finančnega načrta ministrstva.

Predlog finančnega načrta je razdeljen po proračunskih uporabnikih in na:

- politike,
- programe,
- podprograme,
- projekte in ukrepe,

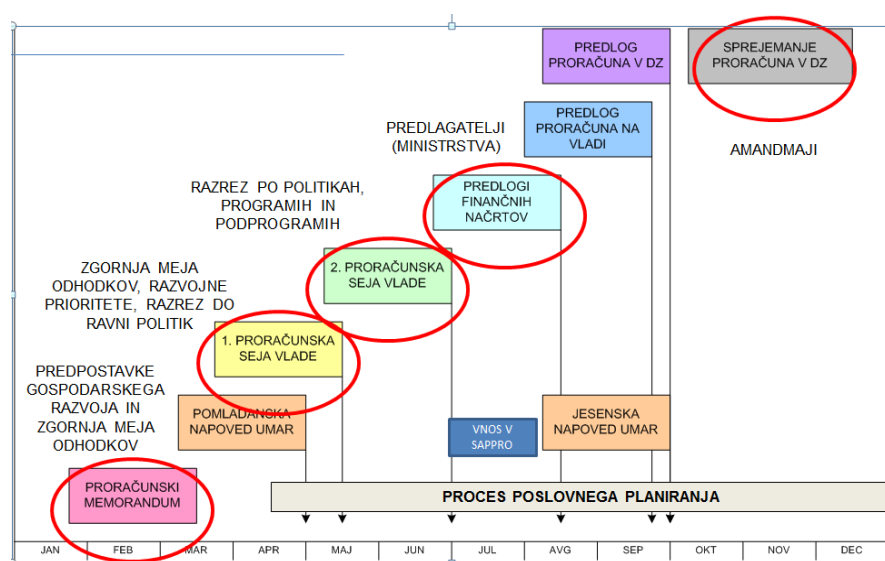
- proračunske postavke, konte in podkonte.

V finančnem načrtu morajo biti jasno opredeljeni cilji, strategije s področja razvojnega načrtovanja ter kazalniki učinkovitosti in uspešnosti.

8.1.3 Proces sprejemanja proračuna Republike Slovenije

Slika 1 prikazuje vsakoletno sprejemanje proračuna RS, ki se prične s proračunskim memorandumom, s katerim vlada predstavi državnemu zboru glavne cilje in naloge ekonomske in socialne politike, ki so temelj za pripravo proračuna za prihodnji dve leti.

Slika 1: Proces sprejemanja proračuna Republike Slovenije

Prirejeno po Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije (2019b).

Proračunski memorandum je torej akt vlade, v katerem so določene (Uredba o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna, Ur. l. RS, št. 54/10 in 35/18):

- predpostavke gospodarskega razvoja za tekoče leto in prihodnji dve leti na podlagi osnovnih usmeritev ekonomske in javnofinančne politike,
- osnovne usmeritve ekonomske in javnofinančne politike spremembe državnega premoženja in dolga,
- pregled terjatev državnega proračuna v prihodnjih letih,
- opredelitev politike načrta razvojnih programov,
- scenarij gospodarskih gibanj za prihodnja leta.

Po objavi podatkov o BDP v zadnjem četrtletju preteklega leta Urad za makroekonomske analize in razvoj pripravi pomladansko napoved gospodarskih gibanj, in sicer najkasneje do 15. aprila tekočega leta. V poročilu so za tekoče leto in prihodnji dve leti s ciljnim razvojnim

scenarijem za nadaljnji dve leti opredeljene napovedi o gibanju makroekonomskih agregatov. Nato se do 15. maja tekočega leta skliče prva proračunska seja vlade, na kateri se predstavi osnutek proračunskega memoranduma in določi zgornja meja odhodkov, razvojne prioritete ter razrez odhodkov po programski in ekonomski klasifikaciji do ravni politik.

Po prvi proračunski seji se prične dvotedensko usklajevanje med Ministrstvom za finance in predlagatelji finančnih načrtov. Skladno z določeno zgornjo mejo odhodkov in razrezom proračunskih odhodkov na ravni politike Ministrstvo za finance predlaga usklajen razrez proračunskih izdatkov za tekoče in naslednje leto. Usklajevanja po programih, podprogramih in predlagateljih finančnih načrtov se končajo najpozneje pet dni pred drugo proračunsko sejo vlade.

Na drugi proračunski seji se med Ministrstvom za finance in predlagatelji finančnih načrtov določi razrez proračunskih odhodkov glede na politiko, programe, podprograme (integralna sredstva, namenska sredstva, sredstva EU in integralna sredstva – slovenska udeležba). Za predlagatelje finančnih načrtov so vsi limiti zavezujoči. Razrez se določi za obdobje štirih let. Skladno s sklepi vlade mora Ministrstvo za finance izdati Proračunski priročnik, ki vsebuje:

- sklepe prve in druge proračunske seje vlade,
- izhodišča za pripravo predloga proračuna,
- razrez proračunskih sredstev,
- terminski plan priprave proračuna,
- vsebinska navodila za pripravo predloga proračuna.

Skladno z navodili Proračunskega priročnika se pripravi predlog proračuna za leto $t + 1$ in predlog proračuna za leto $t + 2$, ki ga Ministrstvo za finance predloži vladi, ta pa ga skupaj s proračunskim memorandumom posreduje v sprejetje državnemu zboru. Parlamentarna stopnja sprejemanja dopolnjenega predloga proračuna se prične s sejo državnega zbora, kjer predstavnik vlade pred začetkom seje obrazloži predlog proračuna za prihodnje leto. Poslanske skupine in zainteresirana delovna telesa lahko po predstavitvi predloga sprememb proračuna vložijo amandmaje. Amandmaji ne smejo vplivati na ravnovesje prejemkov in izdatkov. Ravno tako ne smejo posegati v proračunsko rezervo ali v splošne proračunske rezervacije. Predstavnik matičnega telesa predstavi poročilo, poslanske skupine pa predstavijo svoja stališča. Državni zbor najprej odloča o dopolnilih k dopolnjenemu predlogu proračuna poslanskih skupin in nato še o dopolnilih matičnega telesa. V kolikor ugotovijo, da je proračun usklajen, se po končani razpravi o amandmajih prične končno glasovanje o celotnem proračunu. Če je ta sprejet, državni zbor razglasi Zakon o izvrševanju proračuna za prihodnji dve leti (Kovač, 2006, str. 14).

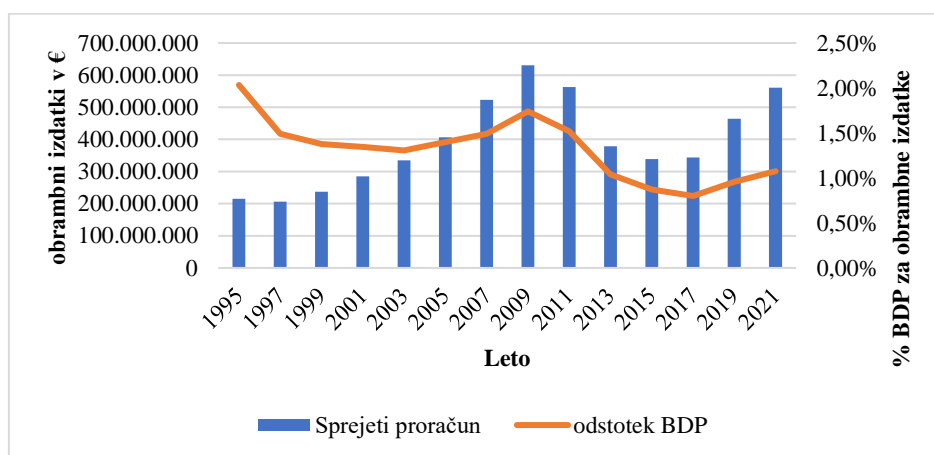
8.2 Proračun Ministrstva za obrambo

Proračun Ministrstva za obrambo je razdeljen na letni načrt financiranja obrambnega sistema in letni načrt financiranja sistema za varstvo pred naravnimi nesrečami. Struktura obrambnega proračuna temelji na nacionalno-varnostnih, gospodarskih, kulturnih in socialnih ciljih države. Proračun Ministrstva za obrambo sestavlja sedem proračunskih uporabnikov:

- 1911 – Ministrstvo za obrambo (Upravni del),
- 1912 – Uprava za zaščito in reševanje RS,
- 1913 – Inšpektorat RS za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami,
- 1914 – Generalštab SV,
- 1915 – Inšpektorat RS za obrambo,
- 1916 – Uprava RS za vojaško dediščino.

Iz slike 2 je razvidna višina sprejetega proračuna Ministrstva za obrambo, ki je do leta 2009 sorazmerno naraščala in se prilagajala potrebam in spremembam obrambnega sistema. Vstop v zvezo NATO in EU je posledično zahteval višji obrambni proračun, saj so nastali višji odhodki, povezani s članstvom. Najvišji sprejeti proračun je bil v letu 2009, ki je bil ob sprejetju proračuna posledica ugodne gospodarske rasti, potem pa je začel zaradi takratne gospodarske krize upadati. Ponovno rast obrambnega proračuna smo zabeležili v letu 2019, saj se je Slovenija trudila izpolnjevati standarde NATA, zato je posledično povečevala investicije in se postopno približevala zaželeni meji OI 2 % BDP.

Slika 2: Sprejeti proračun Ministrstva za obrambo v letih 1995–2021 (v EUR in % BDP)

Prerejeno po Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije (2022a).

Izvrševanje obrambnega proračuna je neposrednim uporabnikom omogočeno preko projektov in ukrepov, kjer imajo finančna sredstva zagotovljena ter razdeljena po proračunskih postavkah in kontih. Za pravice porabe, ki so zagotovljene na proračunskih vrsticah, so odgovorni skrbniki oziroma finančna služba proračunskega uporabnika, ki skrbi

za utemeljeno porabo sredstev. Skrbniki so hkrati predlagatelji odredb za izplačilo iz proračunskih sredstev, ki so dolžni pri vsaki odredbi preveriti, ali so zagotovljena finančna sredstva (Janežič, 2006).

Izvrševanje proračuna je razdeljeno na več delov:

- evidentiranje predlogov za javno naročilo, ki zagotavljajo podatke o kakovosti, količini javnih naročil in roke za njihovo izvedbo,
- evidentiranje predobremenitev pogodb: neposredni uporabniki lahko finančna sredstva za plačilo terjatev zagotavljajo samo preko pogodbe ali drugih listin, ki imajo vse značilnosti pogodbe,
- evidentiranje predobremenitev, ki predstavljajo odhodke, ki niso temelj pogodbe – sem spadajo plače zaposlenih, komunalne storitve in stroški materiala,
- evidentiranje odredb za izplačila iz proračuna: skladno z odredbo se lahko opravi transfer finančnih sredstev s transakcijskega računa Ministrstva za obrambo do dobavitelja. Odredbe podpiše odredbodajalec, ki je pooblaščen za razpolaganje s sredstvi proračunskega uporabnika.

Notranje organizacijske enote prevzemajo obveznosti, ki zahtevajo odhodek proračuna:

- s sklepanjem pisnih pogodb,
- z izdajanjem drugih listin, ki imajo značaj pogodbe (npr. naročilnice),
- z realizacijo posamičnih pravnih aktov (npr. upravne in sodne odločbe ali sklepi, poravnave).

Notranje organizacijske enote lahko prevzamejo obveznosti v tekočem letu za namene in do višine, določene z finančnim načrtom. Prevzemanje obveznosti v breme proračuna prihodnjih let poteka skladno s predpisi. Vse prevzete obveznosti za tekoče leto in tiste, ki zapadejo v plačilo v prihodnjih letih, morajo biti ustrezno evidentirane v informacijskem sistemu MFERAC.

Vlogo »Finančni elementi predobremenitve za prevzete obveznosti« pripravijo finančni organi, finančne službe proračunskega uporabnika in službe, pristojne za izvajanje naročil v ministrstvu. Kontrolno in potrditev predobremenitev izvede finančna služba ministrstva.

Na obrazcu predobremenitev morajo pripravljavci obrazca vpisati datum predvidenih plačil obveznosti v proračunskem letu. Evidentirano dinamiko predobremenitev je treba tekoče usklajevati z dejanskimi izplačili. Dinamika plačil za preteklo obdobje mora odražati evidentirane odredbe, dinamika plačil za prihodnje obdobje pa mora odražati novo oceno predvidenih plačil.

9 ANALIZA OBRAMBNIH IZDATKOV V REPUBLIKI SLOVENIJI

Analiza OI je narejena za obdobje od leta 1992 do 2021. OI so po obdobjih opredeljeni glede na višino in odstotek BDP, namenjenega za OI. V obdobju od leta 2005 do 2021 so OI analizirani tudi glede na strukturo in so skladni z NATOVO klasifikacijo OI po namenu porabe.

9.1 Obrambni izdatki Slovenije v letih 1992–1997

Obdobje med letoma 1992–1997 je iz vidika višine in strukture OI in analize le-teh zanimivo, saj prikazuje obdobje Slovenje ravno po vojni za samostojnost in pred prejetim povabilom v zvezo NATO. Po vojni za samostojnost je leta 1992 Slovenija za OI namenila 2 % BDP. To je posledica zaostrenih varnostnih razmer zaradi vojne in blažitve nadaljnjih nacionalnovarnostnih tveganj. Naslednji dve leti je Slovenija pričela zmanjševati delež OI, in sicer na 1,56 % BDP, kar je pokazatelj, da se je ocena nacionalnovarnostnega tveganja pričela zmanjševati (Ministrstvo za obrambo 2022c).

Iz tabele 3 je razvidno, da se je leta 1995 SV udeležila prve mednarodne vaje, s čimer se je Slovenija vključila v program Partnerstva za mir. V tem letu so se OI ponovno dvignili na 1,80 % BDP. Pred pričakovanim povabilom v zavezništvo je Slovenija ponovno pričela postopno zniževati delež OI, čeprav bi jih bilo smotrno ohranjati vsaj na isti ravni, kot so bili leta 1995.

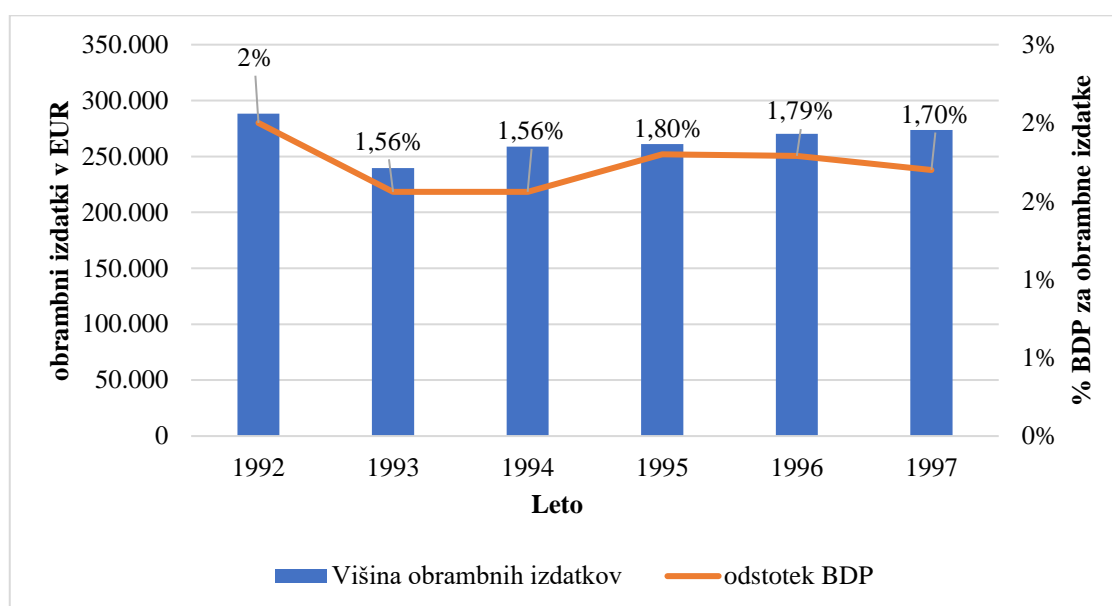
Tabela 3: Obrambni izdatki Slovenije v letih 1992–1997 (v tisoč EUR in % BDP)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Obrambni izdatki (v EUR)	288.318	239.732	258.807	260.983	270.176	273.833
Odstotek BDP, namenjen za Obrambne izdatke	2,00 %	1,56 %	1,56 %	1,80 %	1,79 %	1,70 %

Prerejeno po Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije (2020).

Slika 3 prikazuje gibanje višine OI in odstotka BDP, namenjenega za OI. V obravnavanem obdobju je gibanje precej konstantno z izjemo leta 1992, ko je Slovenija namenila OI rekorden odstotek BDP. V nadaljnjih letih zaznavamo trend rahle rasti in padanja, ki pa je relativno zanemarljiv.

Slika 3: Obrambni izdatki Slovenije v letih 1992-1997(v tisoč EUR in % BDP)

Prirejeno po Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije (2020).

Struktura OI, razdeljenih po namenu porabe v spodnji tabeli 4 in sliki 4, prikazuje, da so operativni stroški med letoma 1992–1997 konstantno rastli. Posledica rasti operativnih stroškov je povečana aktivnost SV tako pri opravljanju sprotnih nalog kot pri sodelovanju na mednarodnih vajah. Zelo majhen del je Slovenija v takratnem obdobju namenila za raziskave in razvoj (0,05–0,1 % BDP).

Ravno tako je iz strukture OI razvidno, da je Slovenija v tem obdobju dosti vlagala tudi v nakup opreme in gradnje. V tem obdobju je bil sprejet Zakon o zagotavljanju sredstev za realizacijo temeljnih razvojnih programov, ki je zagotovil dodatnih 77 milijonov tolarjev za investicije, ki so v spodnji tabeli vključene med kategorije:

- operativni stroški,
- nakup opreme in gradnje,
- raziskave in razvoj,
- drugi OI.

Tabela 4: Struktura obrambnih izdatkov v letih 1992–1997 (v tisoč EUR)

Struktura OI	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Operativni stroški	280.433,14	263.647,45	254.051,69	325.830,29	308.086,98	319.663,82
Nakup opreme in gradnje	377.097,64	170.426,72	152.629,86	170.099,77	160.005,86	115.258,13

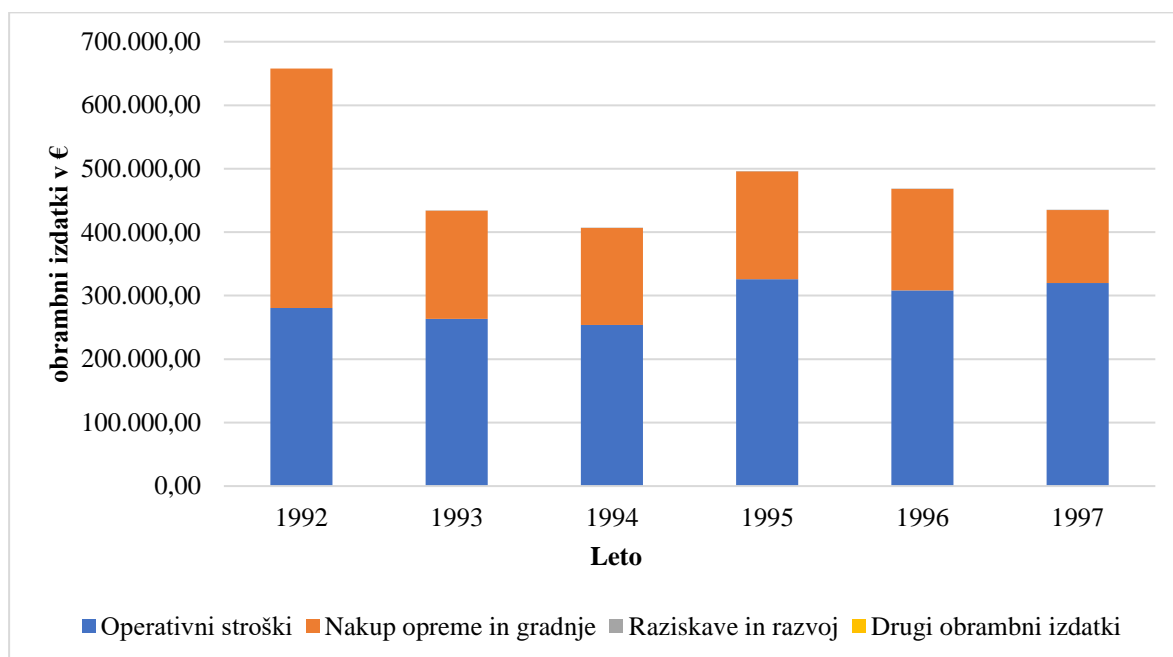
se nadaljuje

Tabela 4: Struktura obrambnih izdatkov v letih 1992–1997 (v tisoč EUR) (nad.)

Struktura OI	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Raziskave in razvoj	0	225,15	235,78	511,88	393,5	300,02
Drugi OI	0	0	0	0	0	0

Prirejeno po Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije (1998).

Slika 4: Struktura obrambnih izdatkov v letih 1992–1997 (v tisoč EUR)

Prirejeno po Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije (1998).

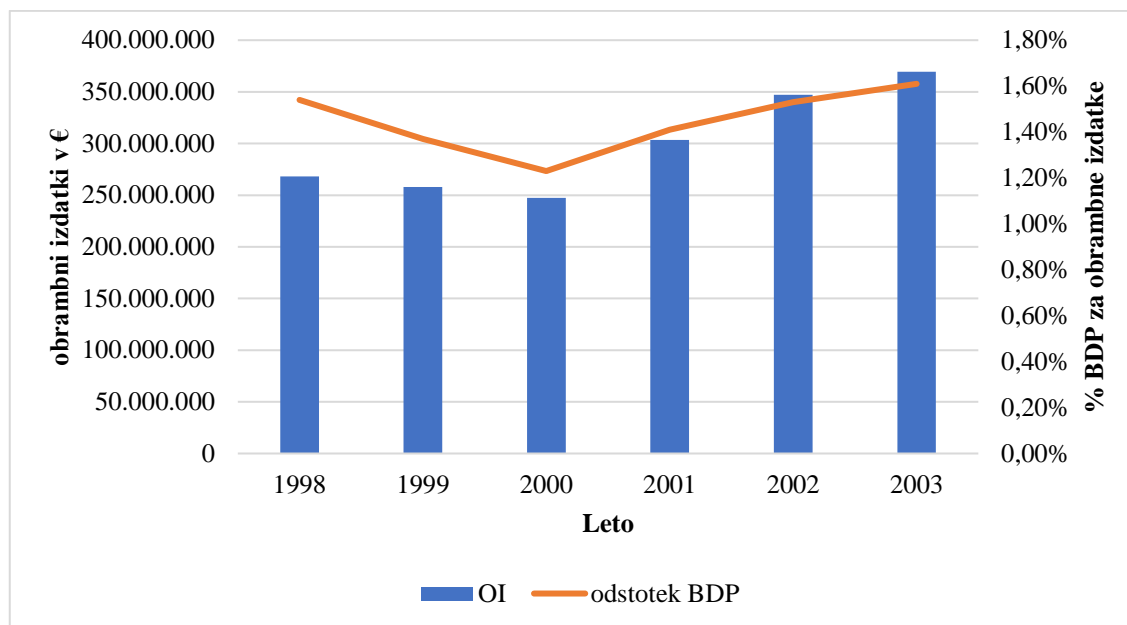
OI, namenjeni za operativno delovanje, predstavljajo del OI in zajemajo operativne stroške (operacije in vzdrževanje). OI, namenjeni za nabave in gradnje, predstavljajo del OI in zajemajo stroške investicij za nabave in gradnje. OI, namenjeni za raziskave in razvoj, so del izdatkov, ki jih Ministrstvo za obrambo nameni za raziskave in razvoj novih tehnologij, študij ipd. Drugi OI so nekategorizirani OI, ki jih Ministrstvo za obrambo ne uvrsti v ustrezno kategorijo.

9.2 Obrambni izdatki Slovenije v letih 1998–2003

Na sliki 5 vidimo, da v obdobju med letoma 1998–2003 odstotek, namenjen za OI, še naprej pada. Najnižji odstotek smo zabeležili v letu 2000, ko je Slovenija za OI namenila samo 1,23 % BDP, kar je posledica občutka varnosti in oddaljevanja od vojn na Balkanu. Po letu 2000 je Slovenija pričela zviševati odstotek BDP, saj je nova vlada pričela slediti zavezi NATO in priporočeni meji 2 % BDP, namenjenega za OI. V letih 2001–2003 je SV pričela

s popolnjevanjem poklicne sestave in posledično s posodabljanjem in opremljanjem oboroženih sil, kar se odraža v višjem deležu OI.

Slika 5: Višina obrambnih izdatkov in % BDP, namenjen za obrambne izdatke v letih 1998–2003 (v EUR)

Prirejeno po Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije (2020).

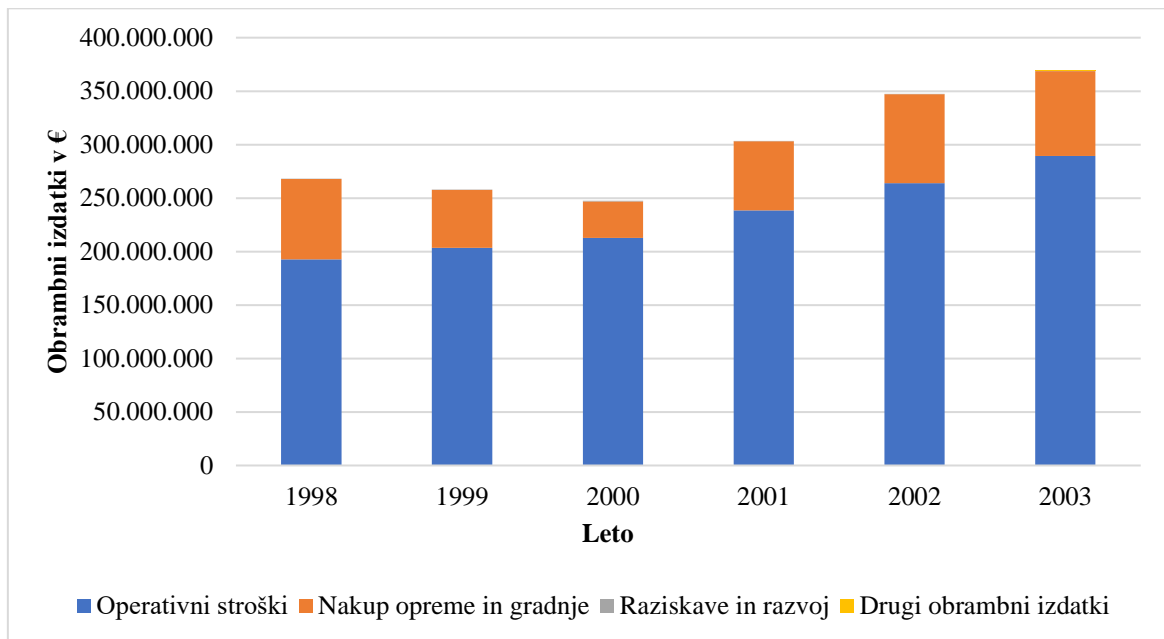
Table 5 in slika 6 prikazujeta strukturo OI v tem obdobju, ki je dokaj podobna tisti med letoma 1992–1997. Pomemben vpliv ima v tem obdobju ukinitve naborniškega sistema in posledično popolnjevanje stalne sestave SV. Velik del stroška plač prinašajo tudi nova delovna mesta v tujini, kamor so bili napoteni novi častniki in podčastniki.

Sredstva, namenjena za nakup opreme in gradnje, se do leta 2000 znižujejo glede na prejšnje obdobje, toda ponovno zrastejo po letu 2001. Na Ministrstvu za obrambo se je leta 2002 končal nakup dveh dodatnih helikopterjev Cougar in s tem investicijski projekt postavitve enote večnamenskih transportnih helikopterjev. V letu 2003 so bile podpisane pogodbe o nakupu tovornih, terenskih in lahkih kolesnih oklepnih vozil. Prav tako je v omenjenem obdobju SV pričela projekt opremljanja in modernizacije SV (Bojevnik 21. stoletja). Stroški za raziskave in razvoj so se leta 2000 močno zvišali glede na leti 1998 in 1999, kar pa je posledica močne korelacije z investicijami v SV.

Tabela 5: Struktura obrambnih izdatkov v letih 1998–2003 (v EUR)

Struktura OI	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Operativni stroški	192.843.987	203.533.265	212.656.582	238.463.495	263.931.641	289.496.396
Nakup opreme in gradnje	75.042.042	54.240.335	34.278.400	64.851.385	83.174.457	79.333.892
Raziskave in razvoj	351.435	238.874	447.825	123.965	123.965	144.145
Drugi OI	0	0	0	0	0	492.134

Slika 6: Struktura obrambnih izdatkov v letih 1998–2003 (v EUR)

Prirejeno po Ministrstvo za obrambo (2004).

9.3 Obrambni izdatki Slovenije v letih 2004–2020

Tabela 6 in slika 7 prikazujeta višino in odstotek BDP, ki ga je Slovenija namenila OI med letoma 2004–2020. Ob vstopu Slovenije v zvezo NATO je Slovenija za OI namenila 1,43 % BDP. Do leta 2010 je bila višina OI konstantna, nato pa je zaradi finančnih posledic, ki jih je pustila gospodarska kriza v letu 2015, namenila le 0,93 % BDP. Tako visoko zmanjševanje deleža OI ne pomeni le oslabitve obrambnega sistema, ampak posledično tudi oslabitev celotnega nacionalnovarnostnega področja. Višina odstotka BDP, namenjenega za OI, je do leta 2020 znašala okrog 1 %, nato pa se je leta 2021 povišala na 1,24 %. Največji vpliv na višino OI ima prav Zakon o investicijah v SV v letih 2021–2026 v skupni vrednosti 780 milijonov evrov.

Tabela 6: Višina obrambnih izdatkov in % BDP v letih 2004–2020 (v EUR in % BDP)

Leto	Višina obrambnih izdatkov	BDP (v %)
2004	397.188.010	1,43
2005	413.478.044	1,42
2006	485.729.639	1,54
2007	506.095.287	1,44
2008	566.201.290	1,49
2009	575.057.518	1,59
2010	582.958.704	1,60
2011	478.857.245	1,29
2012	422.969.233	1,17

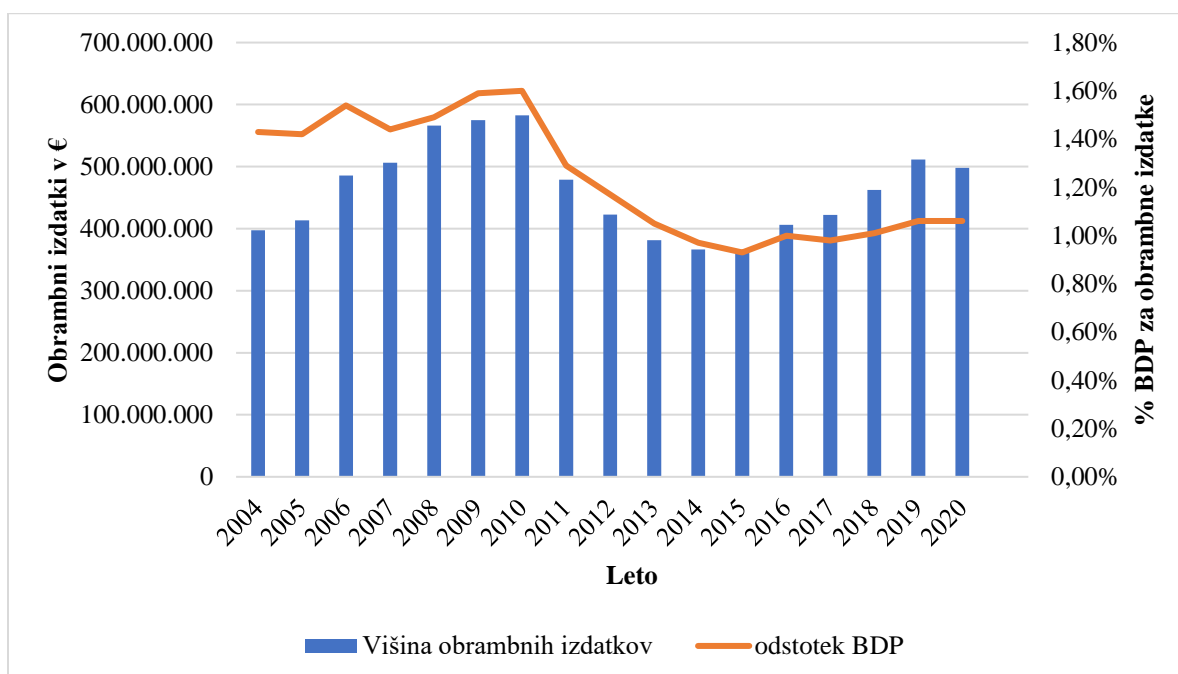
se nadaljuje

Tabela 6: Višina obrambnih izdatkov in % BDP v letih 2004–2020 (v EUR in % BDP) (nad.)

Leto	Višina obrambnih izdatkov	BDP (v %)
2013	381.657.901	1,05
2014	366.459.513	0,97
2015	361.375.840	0,93
2016	406.142.354	1,00
2017	422.214.669	0,98
2018	462.651.097	1,01
2019	511.257.095	1,06
2020	498.013.729	1,06

Prirejeno po Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije (2020).

Slika 7: Višina obrambnih izdatkov in % BDP v letih 2004–2020 (v EUR in % BDP)

Prirejeno po Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije (2022č).

9.4 Struktura obrambnih izdatkov Slovenije v letih 2005–2021

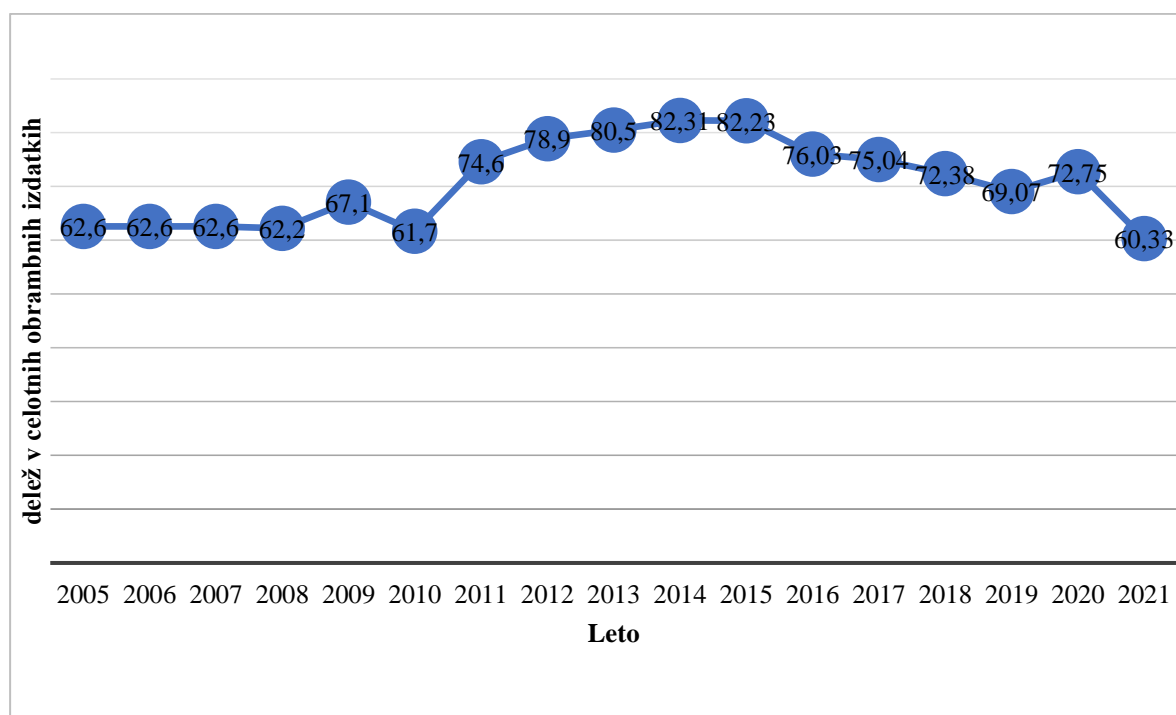
Leta 2005 je Slovenija skladno z Natovo strukturo OI pričela OI razvrščati v štiri kategorije (Vlada Republike Slovenije, 2016):

- izdatki za osebje vključujejo plače in dnevnice zaposlenih, vojaške pokojnine ter pokojnine civilnih in vojaških oseb,
- izdatki za opremo vključujejo nakupe glavne opreme ter izdatke za raziskave in razvoj glavne opreme,

- izdatki za infrastrukturo vključujejo izdatke za državno vojaško gradnjo ter izdatke za Natovo splošno infrastrukturo,
- drugi izdatki vključujejo izdatke za vzdrževanje, izdatke za raziskave in razvoj, ki niso vključeni med izdatke za opremo, ter druge izdatke, ki ne spadajo pod nobeno izmed kategorij.

Iz slike 8 je razvidno, da je Slovenija v obdobju 2005–2021 za osebje namenila v povprečju 70,8 % OI. Največji porast izdatkov za osebje beležimo med letoma 2014–2015, in sicer kar 82,31 % vseh OI. Glede na to, da je v takratnem obdobju Slovenija za OI namenila le 0,93 % BDP, lahko sklepamo, da je večinski delež sredstev namenila za plače in dnevnice vojaških in civilnih oseb ter pokojnine.

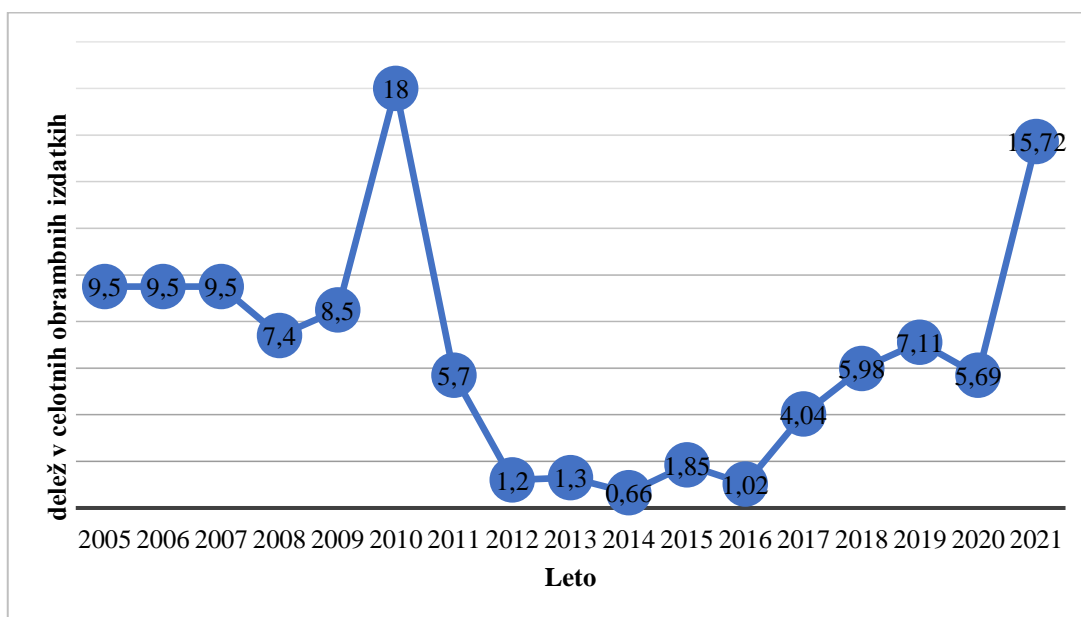
Slika 8: Gibanje izdatkov za osebje v Sloveniji v letih 2005–2021 (v % celotnih obrambnih izdatkov)

Prirejeno po Nato Press Release (2021).

Iz slike 9 je razvidno, da je v obdobju 2005–2021 Slovenija za nabavo nove opreme namenila v povprečju 6,63 % vseh OI. Strmo so izdatki za opremo narastli leta 2010, in sicer na kar 18 % OI. Tistega leta je bilo 1,60 % celotnih OI namenjenih za opremo, ki so deloma posledica opremljanja SV z glavno vojaško opremo. Najnižjo vrednost OI za opremo je Slovenija beležila leta 2014, in sicer le 0,66, kar sovpada z zelo nizkim odstotkom BDP, ki je bil v tem obdobju namenjen za OI.

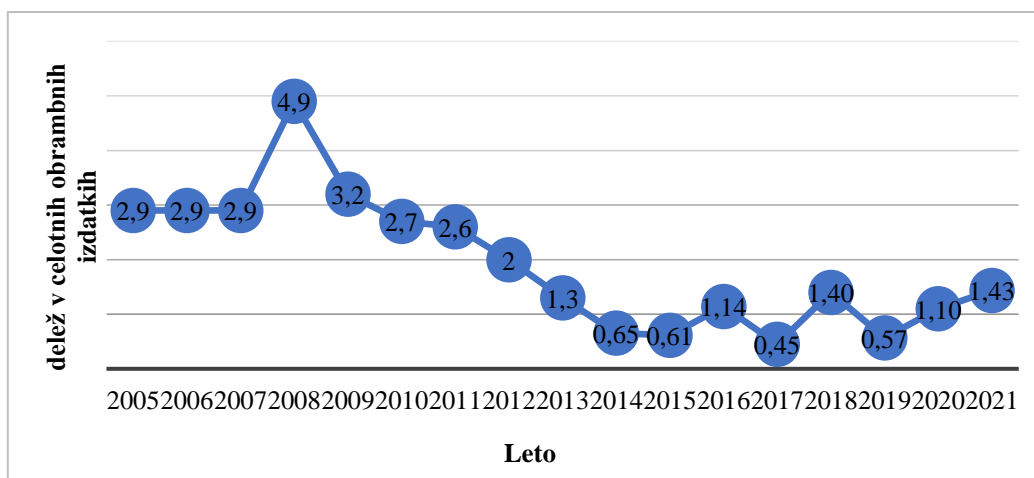
Slika 9: Gibanje izdatkov za opremo v Sloveniji v letih 2005–2021 (v % celotnih obrambnih izdatkov)

Prirjeno po Nato Press Release (2021).

Slika 10 prikazuje, da so izdatki za infrastrukturo v omenjenem obdobju v povprečju znašali 1,93 % OI, kar je najmanjši del celote. Odstotki porabe, namenjeni za infrastrukturo, so v celotnem obdobju dokaj konstantni z izjemo leta 2008, ko je ta odstotek znašal 4,90 % vseh OI. V tem obdobju je porast posledica nakupov službenih stanovanj, obnove vojaških objektov in posodobitve Natove infrastrukture. Po letu 2008 izdatki za infrastrukturo pričnejo padati in se do leta 2021 obdržijo nekje v povprečju celotnega obdobja 2005–2021.

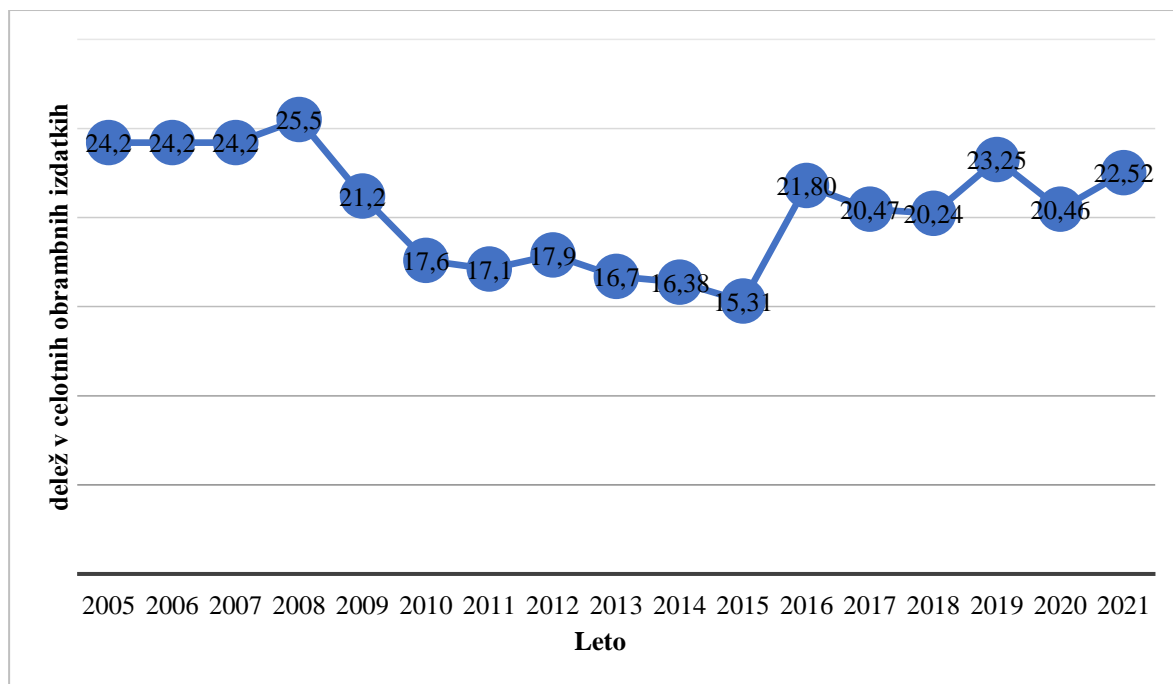
Slika 10: Gibanje izdatkov za infrastrukturo v Sloveniji v letih 2005–2021 (v % celotnih obrambnih izdatkov)

Prirjeno po Nato Press Release (2021).

Slika 11 prikazuje, da drugi izdatki v obdobju 2005–2021 v povprečju znašajo 20,53 % vseh OI. Skozi celotno proučevano obdobje so dokaj konstantni in se gibljejo premo sorazmerno z gibanjem odstotka BDP, namenjenega za OI.

Slika 11: Gibanje drugih izdatkov v Sloveniji v letih 2005–2021 (v % celotnih obrambnih izdatkov)

Prirejeno po Nato Press Release (2021).

9.5 Višina obrambnih izdatkov na prebivalca in odstotek BDP, namenjen za obrambne izdatke držav članic zveze NATO v letih 2004–2021

Odstotek BDP, ki ga države namenijo za OI, se lahko razlikuje med različnimi državami in regijami sveta. Glede na podatke iz leta 2021 je povprečni odstotek BDP, ki ga države namenijo za OI, približno 2,40 %. Odločitev države o višini OI je odvisna predvsem od dejavnikov, kot so varnostne grožnje, geopolitične razmere in gospodarski položaj države.

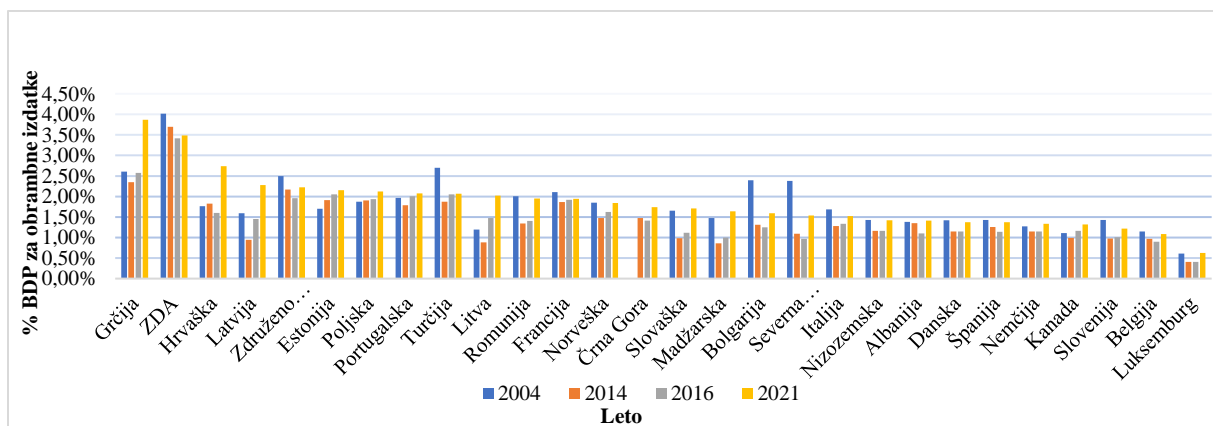
Iz tabele 7 in slike 12 v nadaljevanju je razvidno, da so poleg Slovenije deleže OI v letu 2014 pričele zmanjševati tudi druge države, na kar ima velik vpliv takratna gospodarska kriza. Priporočilo zveze NATO o priporočeni meji 2 % so leta 2014 izpolnjevale le Združene države Amerike (v nadaljevanju ZDA), Grčija in Združeno kraljestvo. Slovenija je bila leta 2014 na spodnji polovici glede na ostale države članice. Manjši delež OI so imele le še Madžarska, Luksemburg, Litva in Latvija. Isti delež kot Slovenija pa je za OI namenila Belgija.

Tabela 7: % BDP v državah članicah zveze NATO namenjen za obrambne izdatke v letih 2004–2021

Države članice zveze NATO	2004	2014	2016	2021
Grčija	2,61	2,35	2,58	3,87
ZDA	4,02	3,7	3,41	3,48
Hrvaška	1,76	1,82	1,6	2,74
Latvija	1,6	0,94	1,45	2,28
Združeno kraljestvo	2,5	2,17	1,96	2,22
Estonija	1,7	1,91	2,05	2,16
Poljska	1,87	1,91	1,94	2,12
Portugalska	1,97	1,79	2	2,07
Turčija	2,7	1,87	2,05	2,06
Litva	1,2	0,88	1,48	2,02
Romunija	2,01	1,35	1,41	1,95
Francija	2,1	1,86	1,92	1,95
Norveška	1,85	1,47	1,63	1,84
Črna gora	0	1,47	1,41	1,74
Slovaška	1,65	0,99	1,12	1,71
Madžarska	1,47	0,86	1	1,64
Bolgarija	2,39	1,31	1,25	1,59
Severna Makedonija	2,38	1,09	0,97	1,54
Italija	1,68	1,28	1,33	1,52
Albanija	1,38	1,35	1,1	1,42
Nizozemska	1,43	1,16	1,16	1,42
Danska	1,42	1,15	1,15	1,37
Španija	1,43	1,25	1,14	1,37
Nemčija	1,27	1,15	1,15	1,34
Kanada	1,11	0,99	1,16	1,32
Slovenija	1,43	0,97	1	1,22
Belgija	1,15	0,97	0,89	1,08
Luksemburg	0,61	0,41	0,41	0,63

Prirejeno po Stockholm International Peace Research Institute (2021).

Slika 12: % BDP v državah članicah zveze NATO namenjen za obrambne izdatke v letih 2004–2021

Prirejeno po Nato Press Release (2021).

Države članice zveze NATO so v obdobju 2004–2021 za OI namenjale približno konstantni delež svojega BDP skozi celotno obdobje. Večjo razliko v deležu BDP, ki ga država namenja za OI, so v letu 2021 naredile Grčija, ki je za OI namenila 3,87 % BDP, Hrvaška je za OI namenila 2,74 % BDP, sledita ji Latvija z 2,28 % BDP in Litva z 2,02 % BDP, namenjenega za OI.

Kot je razvidno iz tabele 8 in slike 13 v nadaljevanju, je Slovenija v obdobju 2004–2021 v povprečju namenila 263 USD OI na prebivalca. To je več kot Turčija, ki je za OI v letih med 2004–2021 namenila v povprečju 1,62 % BDP, vendar to predstavlja v povprečju 199 USD na prebivalca. Nemčija, Nizozemska in Danska v povprečju porabijo podoben odstotek BDP za OI, ampak na prebivalca porabijo mnogo več. Nemčija je v proučevanem obdobju na prebivalca porabila 535 USD, Nizozemska 631 USD in Danska 734 USD. V analizi porabe na prebivalca izstopa predvsem Norveška, saj porabi kar 1.285 USD, za OI pa nameni v povprečju le 1,74 %. Treba je poudariti, da ima Norveška visok BDP in manjše število prebivalcev, tako da presega nominalno vrednost na prebivalca vseh držav, ki imajo višji odstotek.

Tabela 8: Višina obrambnih izdatkov v državah članicah zveze NATO na prebivalca v letih 2004–2021 (v USD)

Države članice zveze NATO	2004	2014	2016	2021	Povprečni OI
ZDA	1.686,3	2.032,8	1.980,9	2.405,0	2.026,2
Norveška	1.062,9	1.426,8	1.142,1	1.509,6	1.285,4
Združeno kraljestvo	1.006,3	1.024,0	804,4	1.002,3	959,3
Francija	733,5	827,7	732,5	865,8	789,9
Danska	662,4	716,3	629,1	927,4	733,8
Nizozemska	575,7	611,6	536,8	800,8	631,2
Grčija	557,9	516,9	467,6	779,1	580,4
Nemčija	438,2	548,3	484,9	667,7	534,8
Luksemburg	469,1	454,2	406,8	724,5	513,6
Kanada	356,3	500,6	488,8	694,8	510,1
Italija	522,2	458,6	412,7	530,2	480,9
Belgija	406,7	462,7	374,8	542,6	446,7
Portugalska	355,2	394,7	400,3	482,8	408,2
Estonija	150,3	389,1	377,9	576,6	373,5
Španija	352,4	367,2	300,5	418,1	359,6
Slovenija	247,8	235,2	216,6	353,2	263,2
Hrvaška	166,7	249,9	198,8	426,2	260,4
Poljska	124,4	271,6	241,2	362,7	250,0
Litva	80,1	143,7	219,9	461,2	226,2
Latvija	100,6	146,3	204,9	442,8	223,7
Slovaška	131,7	183,8	184,3	363,2	215,7
Turčija	163,0	227,6	223,3	182,0	199,0
Madžarska	151,5	123,4	132,1	288,3	173,8
Romunija	70,9	134,3	133,6	290,8	157,4
Bolgarija	80,2	103,2	93,8	176,4	113,4
Črna gora	0	107,7	98,4	157,1	90,8

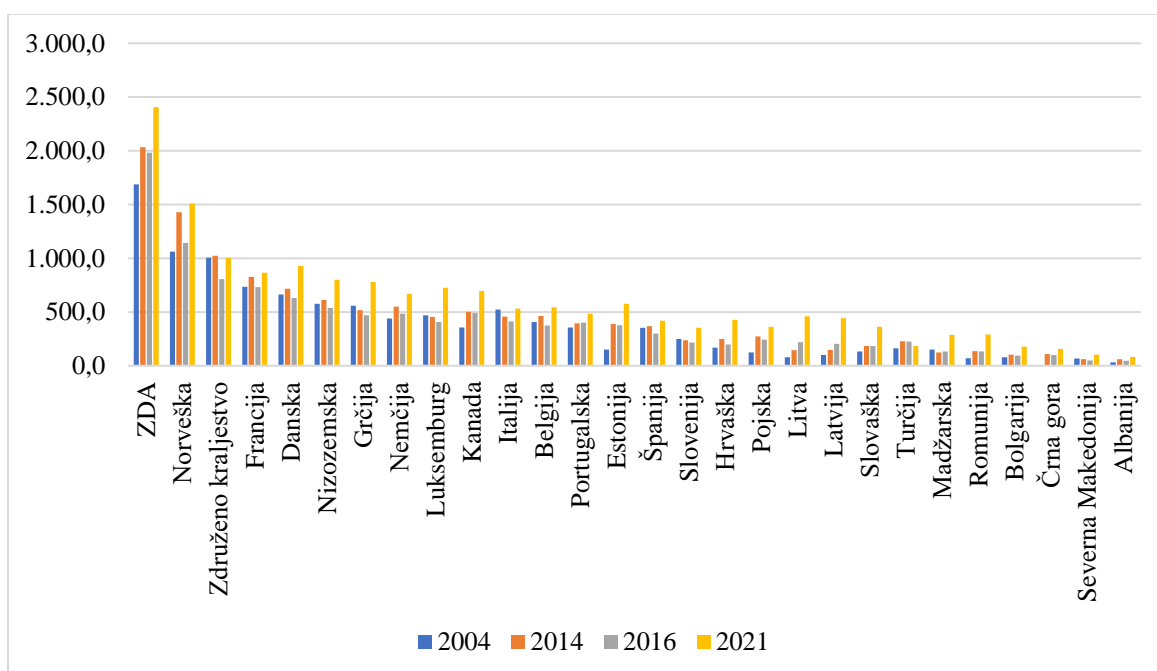
se nadaljuje

Tabela 8: Višina obrambnih izdatkov v državah članicah zveze NATO na prebivalca v letih 2004–2021 (v USD) (nad.)

Države članice zveze NATO	2004	2014	2016	2021	Povprečni OI
Severna Makedonija	65,8	59,8	49,7	103,0	69,6
Albanija	32,5	61,5	45,3	82,3	55,4

Prirejeno po Stockholm International Peace Research Institute (2021).

Slika 13: Višina obrambnih izdatkov v državah članicah zveze NATO na prebivalca v letih 2004–2021 (v USD)

Prirejeno po Nato Press Release (2021).

10 PRIMERJAVA FINANČNIH VIROV, KI JIH ZA OBRAMBNO PODROČJE NAMENJAJO SOSEDNJE DRŽAVE

Za primerjavo finančnih virov, ki so pomembni na nacionalno varnostnem področju, sem uporabila primerjalno metodo, in sicer trend, ki najbolje prikaže gibanje OI skozi čas.

Glede na to, da je Slovenija poslala polnopravna članice zveze NATO in EU leta 2004, sem v okvir primerjalnega obdobja izbrala obdobje 2005–2020. Podatki o finančnih kazalnikih so povzeti iz Military Balance, zaradi lažje predstave sem jih preračunala po vsakokratnem tečaju iz USD v EUR.

Sosednje države niso vse članice zveze NATO, saj je Avstrija nevtralna država z naborniškim sistemom, medtem ko so Italija, Hrvaška in Madžarska članice zveze NATO s

poklicno sestavo vojske. Zaradi relevantnosti prikazujem finančne kazalnike, ki so primerljivi z vsemi državami, vključno s Slovenijo, da bo analiza ustrezna in enotna.

10.1 Finančni kazalniki na obrambnem področju Avstrije

Avstrija je od leta 1955 nevtralna država, kar pomeni, da se skladno z Avstrijsko državno pogodbo in Ustavo zavezuje, da se ne bo priključila nobenemu mednarodnemu zavezništvu in da ne bo imela tujih vojaških oporišč na svojem ozemlju. Politika nevtralnosti je bila zapisana v avstrijski ustavi leta 1955 in sicer po koncu druge svetovne vojne in okupacije države s strani zavezniških sil. Ta politika je že desetletja pomemben del avstrijske zunanje politike in državi pomaga ohranjati neodvisnost in suverenost.

Čeprav Avstrija ni članica zveze NATO z zvezo sodeluje na različne načine. Eno od teh je sodelovanje v mirovni misijah pod vodstvom NATA ter v NATO odzivnih silah. Poleg tega je Avstrija članica programa Partnerstva za mir, ki omogoča sodelovanje med zvezo NATO in državami nečlanicami pri temeljnih vprašanjih, ki se nanašajo na področje varnosti in obrambe.

V preteklosti se je Avstrija že soočala z razpravami o tem, ali naj država spremeni svojo politiko nevtralnosti in si prizadeva za članstvo v zvezi NATO. Vendar pa ima nevtralnost države še vedno široko podporo avstrijske javnosti, za vsako odločitev o spremembi politike pa bi bila potrebna sprememba ustave, ki pa je težko dosegljiva.

Ministrstvo za obrambo in šport je odgovorno za Avstrijsko zvezno vojsko in nacionalno obrambno. Vrhovni poveljnik oboroženih sil je predsednik države. Avstrijska zvezna vojska ima 23.300 pripadnikov mirnodobne sestave in 115.950 pripadnikov rezervne sestave (The Military Balance, 2022). Na Ministrstvu za obrambo in šport je zaposlenih 10.000 civilnih uslužbencev.

Temeljne naloge obrambnih politik Avstrije so (Garb, 2012, str. 62–63):

- naborniški sistem je prednostna naloga obrambno-varnostne politike, dodatna sredstva naj bi namenili posodobitvi rezervne sestave,
- sodelovanje z evropskimi partnerji in izkoriščanje skupnih kapacitet naj bi povečevalo učinkovitost in zmanjšalo stroške v okviru operacij v EU,
- poslanstvo Avstrijske zvezne vojske je varovanje suverenosti v okviru vojaške obrambe, ki pa naj bi se sčasoma navezala tudi na pomoč ob naravnih in drugih nesrečah ter sodelovanje v okviru evropskega kriznega centra.

Glede na zajete podatke v tabeli 9 in iz slike 14 v nadaljevanju je razvidno, da je imela Avstrija v obdobju med letoma 2005–2020 približno konstanten delež obrambnega proračuna z izjemo v letu 2015 in 2016, ko je imela najnižji obrambni proračun, in sicer v letu 2015 le 0,54 % BDP. Razlog so bili varčevalni ukrepi, ki jih je sprejela takratna vlada,

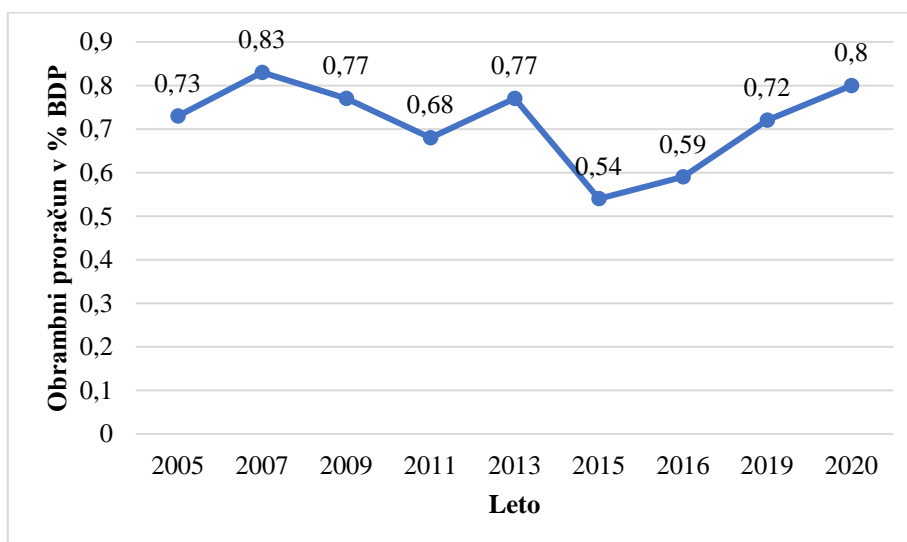
rezultat pa je pripeljal do ekstremne podhranjenosti obrambnega sistema in obrambnih zmogljivosti.

Tabela 9: BDP ter finančni kazalniki Avstrije na obrambnem področju (v EUR)

Finančni kazalniki	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2016	2019	2020
BDP (mrd.)	245,00	270,00	281,00	301,00	313,00	337,00	347,00	399,00	379,00
BDP p.c. (v tisoč)	29,90	31,90	30,50	36,70	36,70	39,00	40,10	44,80	42,30
Obrambni proračun (v mio.)	1,81	2,25	2,11	2,06	2,43	1,84	2,07	2,89	3,04
Obrambni proračun (% BDP)	0,73	0,83	0,77	0,68	0,77	0,54	0,59	0,72	0,80

Prirejeno po The Military Balance (2020).

Slika 14: Obrambni proračun Avstrije v letih 2005–2020 (v % BDP)

Prirejeno po The Military Balance (2020).

Obrambni proračun Avstrije glede na podatke iz Military Balance je eden izmed najnižjih obrambnih proračunov med državami EU. Iz slike 14 je razvidno, da je imela v proučevanem obdobju Avstrija najnižji obrambni proračun v letu 2015, ko je glede na leto 2013 znižala sredstva skoraj za 25 %. Posledica nizkega obrambnega proračuna je (The Military Balance, 2015):

- oteženo preoblikovanje Avstrijske zvezne vojske,
- zmanjšanje mirnodobne sestave vojske,
- okrnjena modernizacija oborožitvenih sistemov,
- okrnjene vojaške vaje in mednarodne operacije ter misije,

- zmanjšanje investicij in odprodaja nepremičnin.

Po letu 2019 se je Avstrija pričela zavedati podhranjenosti obrambnega sistema države in nujnosti investicij in modernizacije oborožitvenih sistemov ter pričela postopno zviševati obrambni proračun.

10.2 Finančni kazalniki na obrambnem področju Hrvaške

Ministrstvo za obrambo Hrvaške ima svojo poklicno sestavo hrvaške vojske in je odgovorno za izvajanje obrambnih politik in nacionalno varnost države. Vključeno je v mednarodno obrambno sodelovanje ter sodelovanje v mednarodnih misijah in vajah pod vodstvom zveze NATO. Vrhovni poveljnik oboroženih sil je z vsemi pooblastili v skladu z ustavo predsednik države. Hrvaška je postala članica zveze NATO leta 2009.

Hrvaške oborožene sile sestavljajo kopenska vojska, zračne sile, mornarica ter enota za specialno delovanje. Ministrstvo za obrambo je odgovorno za usposabljanje, organizacijo ter opremljanje oboroženih sil.

Glavne naloge Ministrstva za obrambo so:

- zagotavljanje obrambne suverenosti,
- razvoj in izvajanje obrambnih politik in strategij,
- vzdrževanje in razvoj hrvaških oboroženih sil,
- usklajevanje obrambnega sodelovanja z mednarodnimi organizacijami ter sodelovanje z drugimi državami,
- pripravljenost oboroženih sil za odzivanje na naravne nesreče ter izredne razmere.

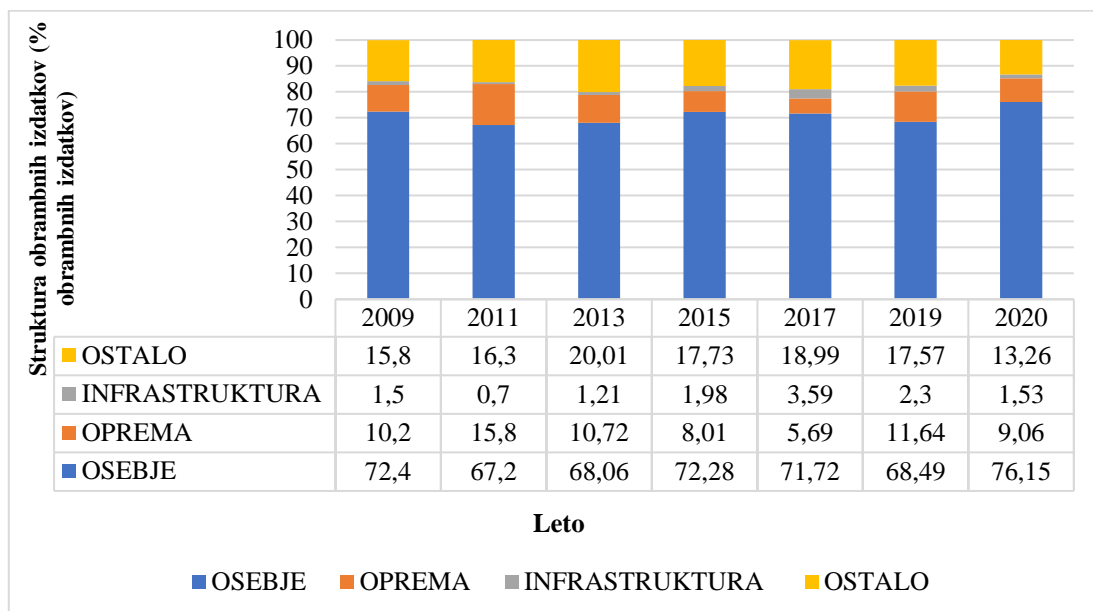
Temeljne naloge na obrambno-varnostnem področju so:

- zvišanje izdatkov za obrambo in posodobitev hrvaških obrambnih sil v skladu z NATO in direktivami EU ter vzpostavitev visoke stopnje interoperabilnosti,
- prestrukturiranje in izboljšanje delovanja Ministrstva za obrambo v skladu s standardi NATO,
- za načrtovanje in vodenje operacij in misij bo pristojno Poveljstvo sil Republike Hrvaške,
- posodobitev in ponovna priprava strateških dokumentov in dolgoročnih razvojnih načrtov na obrambnem področju,
- temeljito obrambno načrtovanje predvsem s področja upravljanja s človeškimi viri in vlaganje sredstev v prostovoljne pogodbene rezerve.

Hrvaška je vstopila v zvezo NATO leta 2009. Struktura OI je bila skozi proučevano obdobje dokaj konstantna. Iz slike 15 je razvidno, da so najbolj variirali izdatki za opremo, ki so bili najnižji leta 2017 in so znašali 5,69 % ter leta 2011, ko so beležili najvišji odstotek (15,80 %)

vseh OI. Izdatki za infrastrukturo so se v povprečju gibali okrog 1,80 %. Izdatki za osebje so v povprečju znašali 71 % in hkrati predstavljajo najvišji del strukture celotnih OI Hrvaške.

Slika 15: Struktura obrambnih izdatkov Hrvaške v % celotnih obrambnih izdatkov

Prerejeno po Nato Press Release (2021).

Pri analizi obrambnega proračuna iz tabele 10 je razvidno, da Hrvaška kljub vsem reformam pred vstopom v zvezo NATO ni izpolnjevala pogoja, da bi BDP za obrambo znašal vsaj 2 % celotnega BDP. V obdobju 2008–2011 naj bi zaradi priključitve NATU beležili odstotek BDP okrog 2 %, ampak vidimo, da je odstotek BDP padel iz 1,68 % na 1,43 %.

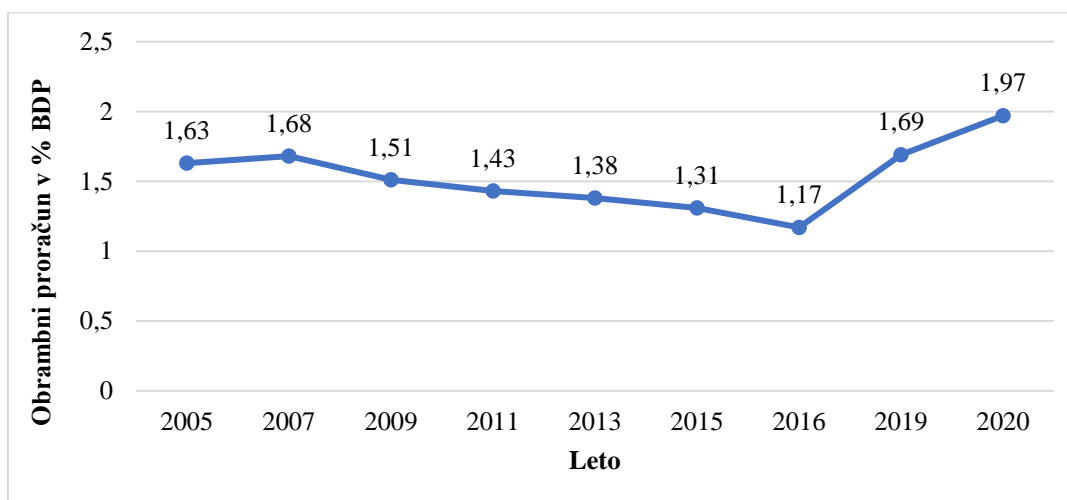
Tabela 10: BDP ter finančni kazalniki Hrvaške na obrambnem področju (v EUR)

Finančni kazalniki	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2016	2019	2020
BDP (mrd.)	30,20	36,30	45,10	46,30	43,10	44,00	44,90	53,80	49,40
BDP p.c. (v tisoč)	6,70	8,00	10,00	10,30	10,10	10,40	10,70	13,20	12,20
Obrambni proračun (v mio.)	0,49	0,61	0,68	0,66	0,59	0,57	0,52	0,91	0,97
Obrambni proračun (% BDP)	1,63	1,68	1,51	1,43	1,38	1,31	1,17	1,69	1,97

Prerejeno po The Military Balance (2020).

Iz slike 16 je razvidno, da je po letu 2007 obrambni proračun Hrvaške občutno padel in v letu 2016 dosegel le 1,17 % BDP, ki pa je posledica takratnega rebalansa celotnega proračuna. V obdobju 2017–2020 je Hrvaška in takrat obrambni minister na sedežu NATA dal zavezo, da se bo Hrvaška približala 2 % BDP in do leta 2025 povečala izdatke za vojsko za več kot 40 %.

Slika 16: Obrambni proračun Hrvaške v letih 2005–2020 (v % BDP)

Prerejeno po *The Military Balance (2020)*.

10.3 Finančni kazalniki na obrambnem področju Italije

Ministrstvo za obrambo Republike Italije je nosilec obrambne politike, ki je hkrati odgovoren tudi za civilno obrambo. Vključeno je v mednarodno obrambno sodelovanje in sodeluje v mednarodnih vajah in misijah. Predsednik republike je vrhovni poveljnik Italijanskih oboroženih sil, v primeru vojnega stanja pa vlogo vrhovnega poveljnika prevzame predsednik vlade. Italija je ustanovna članica zveze NATO in je članica od ustanovitve leta 1949.

Italijanske oborožene sile sestavljajo kopenska vojska, mornarica, letalstvo, karabinjerji ter nacionalna garda. Ministrstvo za obrambo je odgovorno za opremljanje, usposabljanje in strateško načrtovanje oboroženih sil.

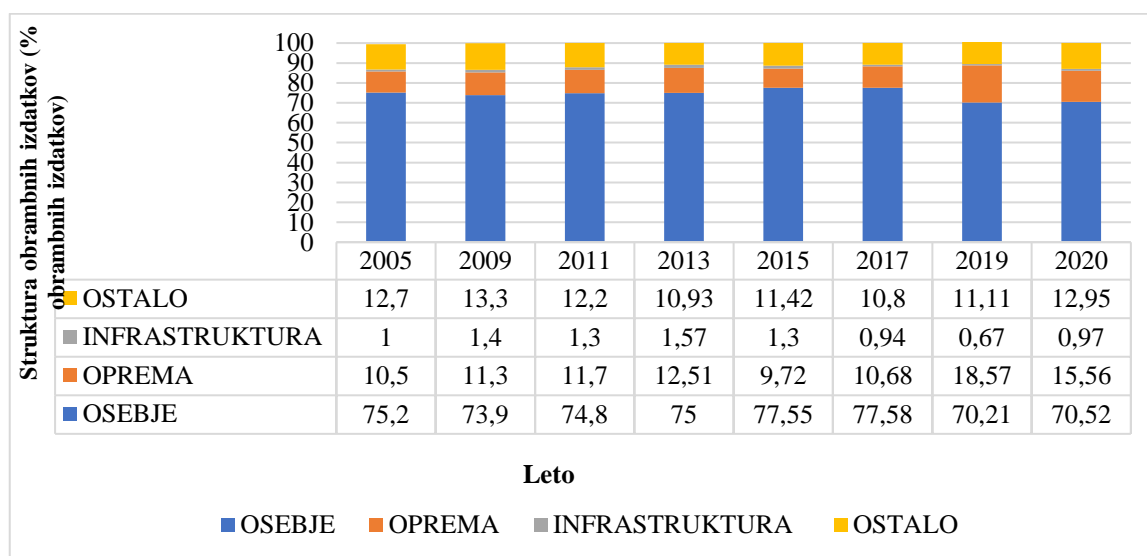
Ministrstvo za obrambo nadzira tudi italijansko obrambno industrijo, ki vključuje podjetja v državni lasti ter zasebna podjetja, ki se ukvarjajo z načrtovanjem, razvojem in proizvodnjo obrambne opreme in tehnologije. Obrambna industrija veliko prispeva italijanskemu gospodarstvu ter splošnim varnostnim in obrambnim zmogljivostim Italije.

Temeljne naloge, ki jih na obrambnem področju izvaja Italija:

- v luči nacionalne varnosti Italija še naprej sodeluje z zvezo NATO in si na tak način zagotavlja interoperabilnost, zmogljivost, mobilnost in učinkovitost oboroženih sil,
- sprememba in prilagoditev obrambne strategije in obrambnega sistema zaradi pomanjkljivosti operativnega delovanja italijanske vojske kot posledica krčenja finančnih sredstev,
- zagotoviti visok nivo operativnosti in interoperabilnosti Italijanskih oboroženih sil v zavezništvu in multinacionalnih misijah in operacijah.

Iz slike 17 je razvidno, da je Italija v obdobju 2005–2020 vzdrževala približno konstantno strukturo OI skozi celotno obdobje. Po letu 2017 je opazna manjša sprememba v razmerju med izdatki za opremo in osebjem, saj so se izdatki za osebje pričeli zmanjševati, izdatki za opremo pa povečevati. Previsoki izdatki za osebje so problematični ravno iz vidika finančnih virov, saj posledično zmanjšujejo izdatke za investicije in usposabljanja. Iz strukture OI je razvidno, da so izdatki za opremo v letu 2015 znašali le 9,72 % vseh OI. Takšna struktura je lahko kritična ravno iz vidika operativne usposobljenosti vojske. V letu 2019 so se izdatki za opremo okrepili na 18,57 % vseh OI.

Slika 17: Struktura obrambnih izdatkov Italije v % celotnih obrambnih izdatkov

Prirejeno po Nato Press Release (2021).

Tabela 11 prikazuje, da je v obdobju med letoma 2005–2020 mogoče zaznati manjšo variacijo znotraj obrambnega proračuna, in sicer okoli 20 % skozi celotno proučevano obdobje. Odstotek se je do leta 2016 gibal v povprečju pod 1,00 % obrambnega proračuna glede na BDP države. Po letu 2019 se ta odstotek vztrajno dviguje, saj je Italija pristopila k spremembam obrambnega modela in priporočilu zveze NATO o priporočeni meji dveh odstotkov BDP.

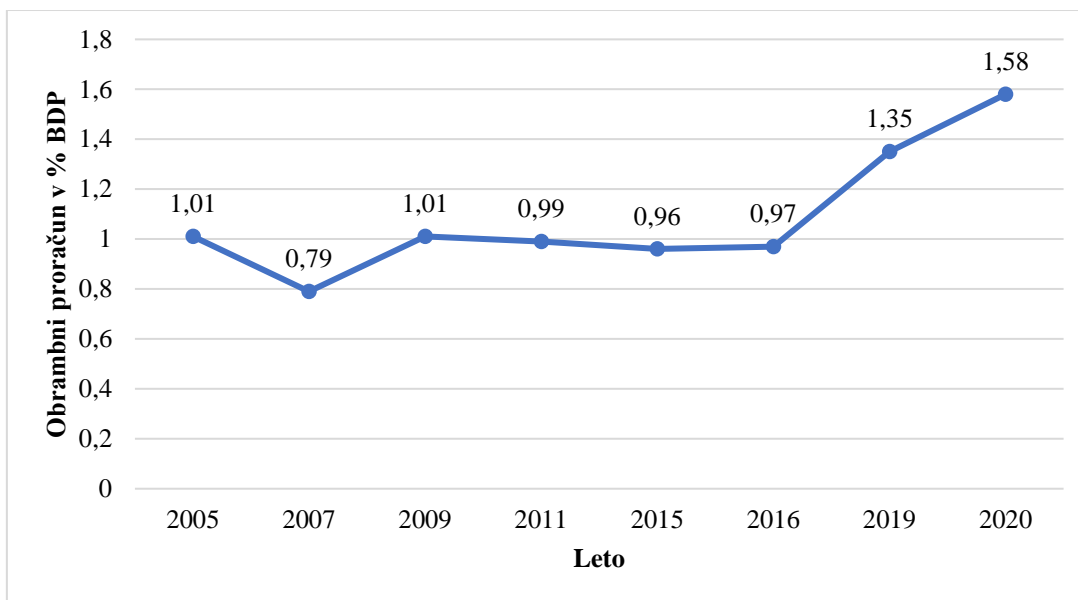
Tabela 11: BDP ter finančni kazalniki Italije na obrambnem področju (v EUR)

Finančni kazalniki	2005	2007	2009	2011	2015	2016	2019	2020
BDP (mrd.)	1370,00	1550,00	1510,00	1590,00	1820,00	1850,00	1790,00	1620,00
BDP p.c. (v tisoč)	23,60	26,70	26,10	25,90	26,90	27,30	29,51	26,36
Obrambni proračun(mio.)	14,00	12,40	15,40	15,00	17,50	18,00	24,20	25,70
Obrambni proračun (% BDP)	1,01	0,79	1,01	0,99	0,96	0,97	1,35	1,58

Prirejeno po The Military Balance (2020).

Iz slike 18 je razvidno, kako je bil do leta 2016 konstanten odstotek obrambnega proračuna. Glede na to, da so se s takšnim gibanjem obrambnega proračuna ogrozile operativne sposobnosti vojske in obrambnega sistema, se je krivulja po letu 2016 občutno obrnila navzgor in v letu 2020 dosegla že 1,58 % BDP, namenjenega za obrambni proračun.

Slika 18: Obrambni proračun Italije v letih 2005–2020 (v % BDP)

Prirejeno po The Military Balance (2020).

10.4 Finančni kazalniki na obrambnem področju Madžarske

Ministrstvo za obrambo vodi minister, ki ga imenuje predsednik vlade. Minister ima več namestnikov, ki nadzorujejo posamezna področja dela ministrstva. Ministrstvo je odgovorno tudi za sodelovanje v mednarodnih mirovnih operacijah in za obrambno sodelovanje države z drugimi državami, vključno z zvezo NATO. Poleg obrambnih pristojnosti je ministrstvo odgovorno tudi za upravljanje z madžarsko vojaško zgodovino, vključno z ohranjanjem vojaških spomenikov ter za organizacijo vojaških dogodkov.

Madžarske oborožene sile so pod operativnim poveljstvom ministrstva za obrambo, sestavljajo pa jih madžarska vojska in zračne sile. V stalni sestavi ima poklicno vojsko, ki pa je dražja od naborniške vojske.

Skladno z razpoložljivimi finančnimi sredstvi Ministrstvo za obrambo Republike Madžarske stremi k prioritarnim nalogam, kot so:

- posodobitve strategij in spremembe obrambnega načrtovanja,
- izboljšanje vojaškega zdravstvenega sistema,
- pridobivanje in razbremenitev obstoječega kadra na mednarodnih operacijah in misijah,

- nadaljnja vzpostavitev prostovoljnega služenja vojaškega roka in prostovoljne pogodbene rezerve, ki ima možnost vpoklica v primeru vojnega stanja.

V primerjalnem obdobju med letoma 2005–2019 je v tabeli 12 razvidno, da je obrambni proračun skoraj vsako leto padal kljub zavezam, da bodo obrambni proračun vsako leto poviševali. Razlog zniževanja obrambnega proračuna je posledica rebalansa celotnega proračuna, ki se je v takratnem obdobju odražala predvsem v zniževanju izdatkov za modernizacijo oborožitvenih sistemov.

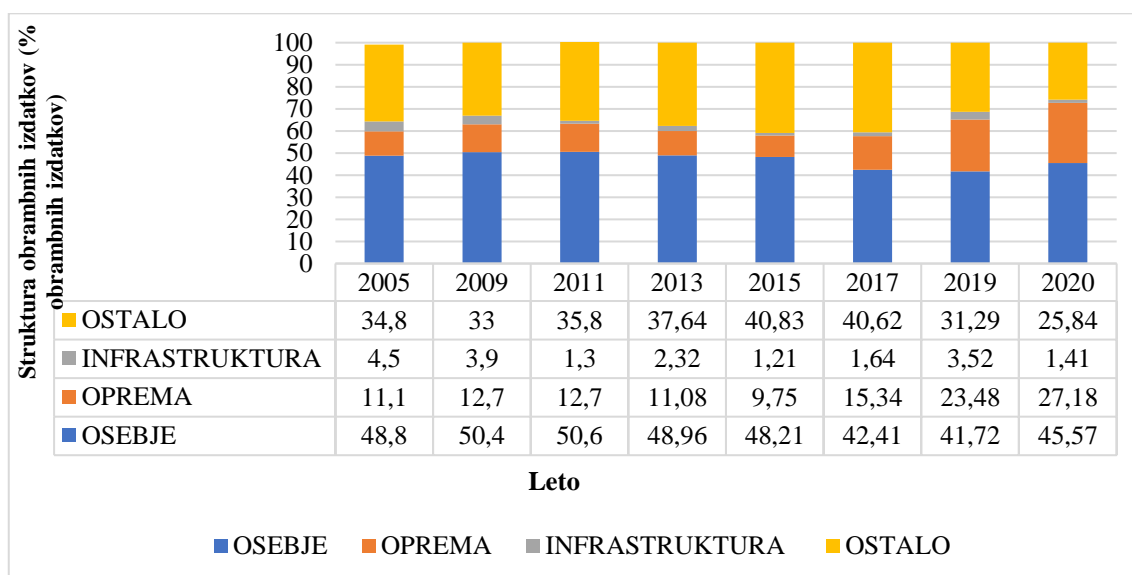
Tabela 12: BDP ter finančni kazalniki Madžarske na obrambnem področju (v EUR)

Finančni kazalniki	2005	2007	2009	2011	2015	2016	2019	2020
BDP (v mrd.)	86,9	102,0	93,1	102,9	108,9	105,3	143,3	129,0
BDP p.c. (v tisoč)	8,40	10,00	9,30	10,30	11,00	10,70	14,60	13,70
Obrambni proračun (v mio)	1,12	1,26	1,24	1,00	0,96	1,19	1,62	1,75
Obrambni proračun (% BDP)	1,41	1,23	1,33	0,97	0,88	1,13	1,13	1,36

Prirejeno po The Military Balance (2020).

Slika 19 prikazuje strukturo OI Madžarske in se razlikuje predvsem v izdatkih, ki so kategorizirani pod ostalo. V tej kategoriji so izdatki za raziskave in razvoj, izdatki za vzdrževanje ter drugi izdatki, ki niso kategorizirani v izdatke za osebje, opremo ali infrastrukturo. Madžarska je v obdobju 2005–2017 vsekakor premalo vlagala v opremo in modernizacijo oborožitvenih sil. Največji del izdatkov je namenjenih za plače zaposlenih in za nekategorizirane izdatke. Šele po letu 2019 je Madžarska pričela spreminjati strukturo OI.

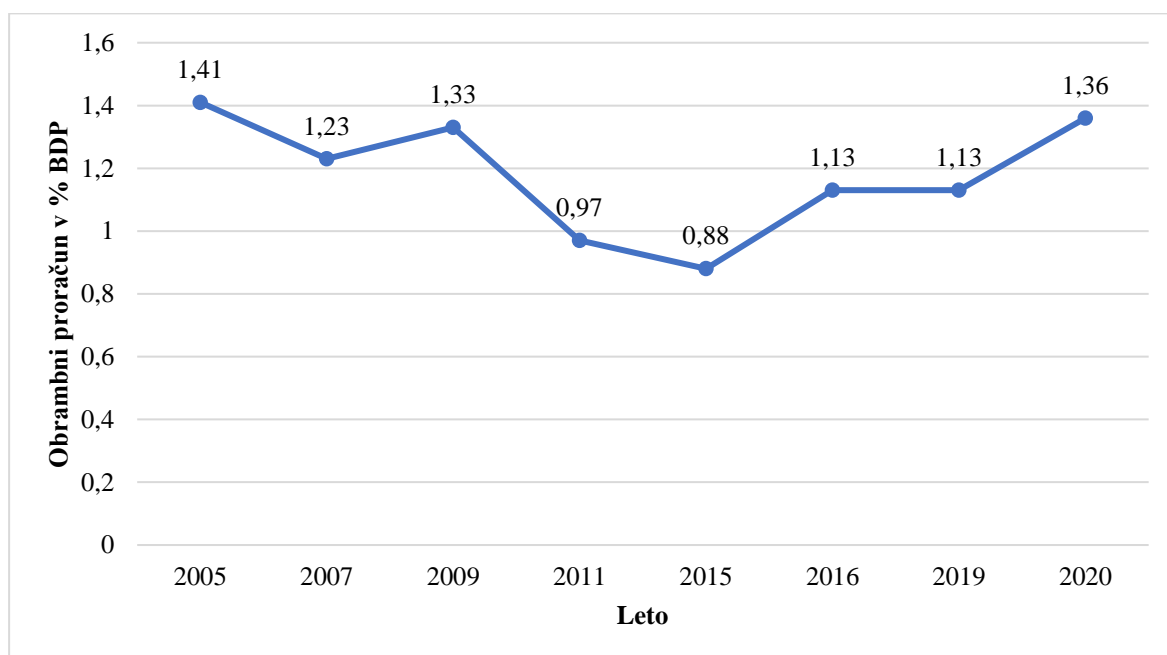
Slika 19: Struktura obrambnih izdatkov Madžarske v % celotnih obrambnih izdatkov

Prirejeno po Nato Press Release (2021).

Slika 20 prikazuje, da se je delež obrambnega proračuna od leta 2005 dalje zniževal in leta 2015 dosegel najnižjo vrednost, in sicer le 0,88 % BDP. Krčenje obrambnega proračuna se je leta 2015 najbolj odražalo ravno v izdatkih za opremo, saj so močno onemogočili vsakršno modernizacijo oborožitvenih sil in usposabljanje vojske. Po omenjenem letu je obrambni proračun pričel beležiti rast, ampak v letu 2020 še vedno ni prišel na odstotek BDP iz leta 2005, ki je znašal 1,41 % BDP, namenjenega za obrambni proračun.

Slika 20: Obrambni proračun Madžarske v letih 2005–2020 (v % BDP)

Prirejeno po The Military Balance (2020).

10.5 Finančni kazalniki na obrambnem področju Slovenije

Za potrebe primerjalne analize Slovenije s sosednjimi državami predstavljam finančne kazalnike na obrambnem področju še za Slovenijo.

Tabela 13 prikazuje, da je imela Slovenija v obdobju 2005–2020 relativno visok BDP, ki je bil dokaj konstanten čez celotno proučevano obdobje. Ravno tako se je obrambni proračun čez celotno obdobje v povprečju gibal okrog 480 milijonov evrov.

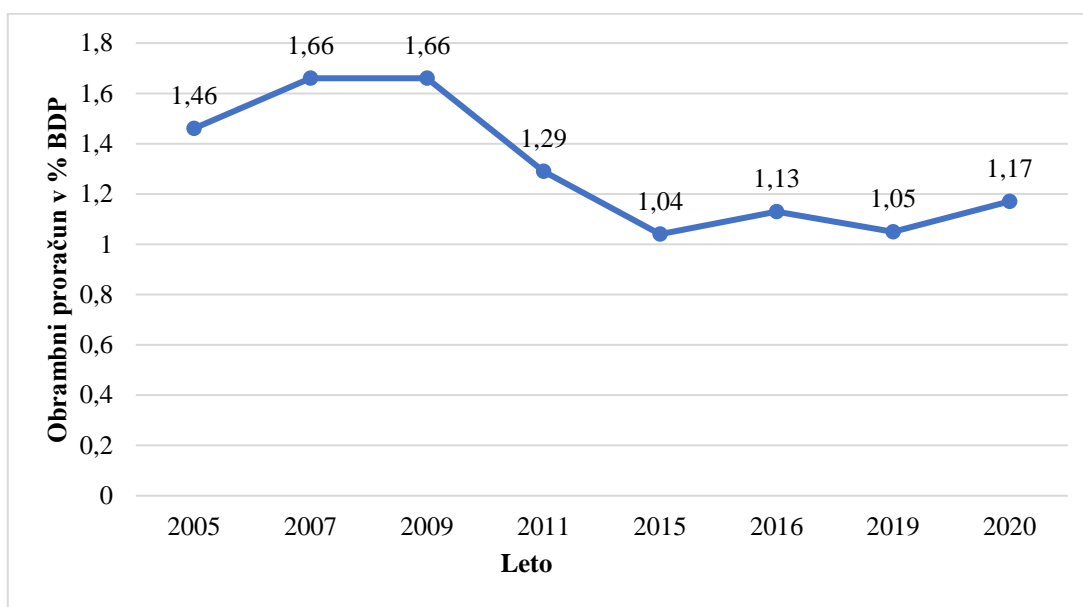
Tabela 13: BDP ter finančni kazalniki Slovenije na obrambnem področju (v EUR)

Finančni kazalniki	2005	2007	2009	2011	2015	2016	2019	2020
BDP (mrd.)	27,00	31,60	35,40	35,60	38,30	35,60	48,20	45,30
BDP p.c. (v tisoč EUR)	13,30	15,60	17,60	17,30	18,70	19,20	23,30	21,80
Obrambni proračun(mio. EUR)	0,39	0,52	0,58	0,46	0,40	0,40	0,50	0,53
Obrambni proračun (% BDP)	1,46	1,66	1,66	1,29	1,04	1,13	1,05	1,17

Prirejeno po The Military Balance (2020).

Iz slike 21 je razvidno, da je odstotek obrambnega proračuna do leta 2009 konstantno naraščal in v tistem letu dosegel 1,66 % BDP, namenjenega za obrambni proračun. Zaradi takratne gospodarske krize, ki je prizadela tudi Slovenijo, se je začel posledično krčiti tudi obrambni proračun. Trend je do leta 2015 padal in dosegel 1,04 % BDP. Na dolgi rok je nižanje proračunskih sredstev, namenjenih za obrambo, nevarno ravno iz vidika delovanja SV, saj zaustavi vse prednostne naloge in pozitivne učinke, ki jih Sloveniji prinaša poklicna sestava SV. Po letu 2015 se je trend ponovno obrnil v pozitivno smer in postopoma so pričeli naraščati tako OI kot obrambni proračun.

Slika 21: Obrambni proračun Slovenije v letih 2005–2020 (v % BDP)

Prirejeno po The Military Balance (2020).

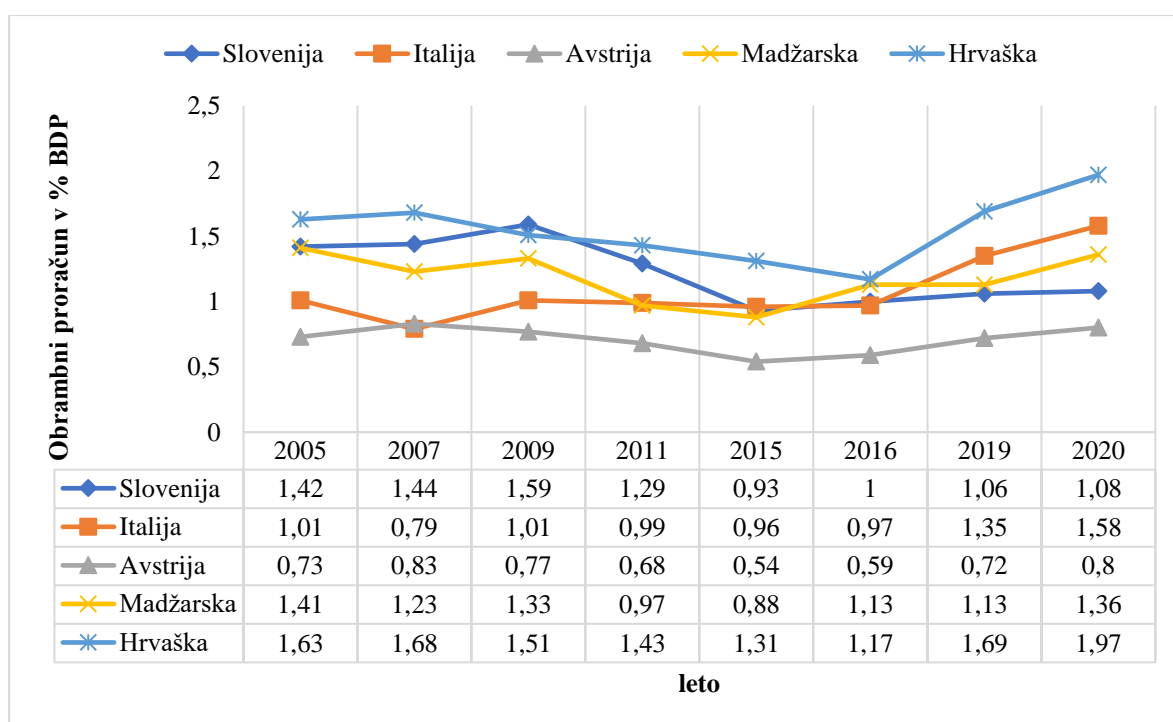
10.6 Primerjava finančnih kazalnikov Slovenije s sosednjimi državami

Pri primerjalni analizi sem morala upoštevati dejstvo, da Avstrija ne uporablja NATOVE klasifikacije OI, ampak jih prikazuje le znotraj obrambnega proračuna. Ustrezno primerjavo Slovenije s sosednjimi državami sem naredila glede na višino BDP na prebivalca in glede na odstotek BDP, ki ga namenijo za obrambni proračun. Za primerjalno obdobje sem vzela interval med letoma 2005–2020.

Slika 22 prikazuje odstotek obrambnega proračuna, ki je bil v večini držav najbolj nizek v letu 2015. To je bilo prelomno leto, v katerem vse države beležijo največji padec z izjemo Hrvaške, ki najnižji odstotek beleži v letu 2016. Nove članice Slovenija, Hrvaška in Madžarska so imele v primerjalnem obdobju največja nihanja v odstotku BDP, namenjenega za obrambni proračun. Slovenija je iz 1,42 % padla na 0,93 %, Hrvaška iz 1,63 % na 1,17 % in Madžarska iz 1,63 % na 0,88 % v letu 2015. Medtem sta imeli Italija in Avstrija skozi celotno obdobje dokaj konstanten odstotek obrambnega proračuna. Najnižji odstotek BDP

nameni za obrambni proračun Avstrija, največji odstotek pa Hrvaška. Treba je poudariti, da Avstrija najmanjši odstotek nameni tudi na evropski ravni (The Military Balance, 2020). Zanimivo je, da so vse države po letu 2015 aktivno pričele vlagati tudi v višji obrambni proračun, ki je na primer pri Hrvaški v letu 2020 dosegel že skoraj 2 % BDP. Večina teh držav je od vstopa v zvezo NATO šla čez več reform in sprememb obrambnega sistema. Ravno zato so nihanja v trendu obrambnega proračuna še bolj vidna. Avstrija kot nevtralna država ima že dolgoletno ustaljeno prakso znotraj obrambnega sistema, zato večje spremembe niso potrebne. Nevtralne države procentualno namenijo manjši odstotek BDP za OI, ampak imajo toliko višji BDP, da nominalno še vedno namenijo več kot države z nižjim BDP.

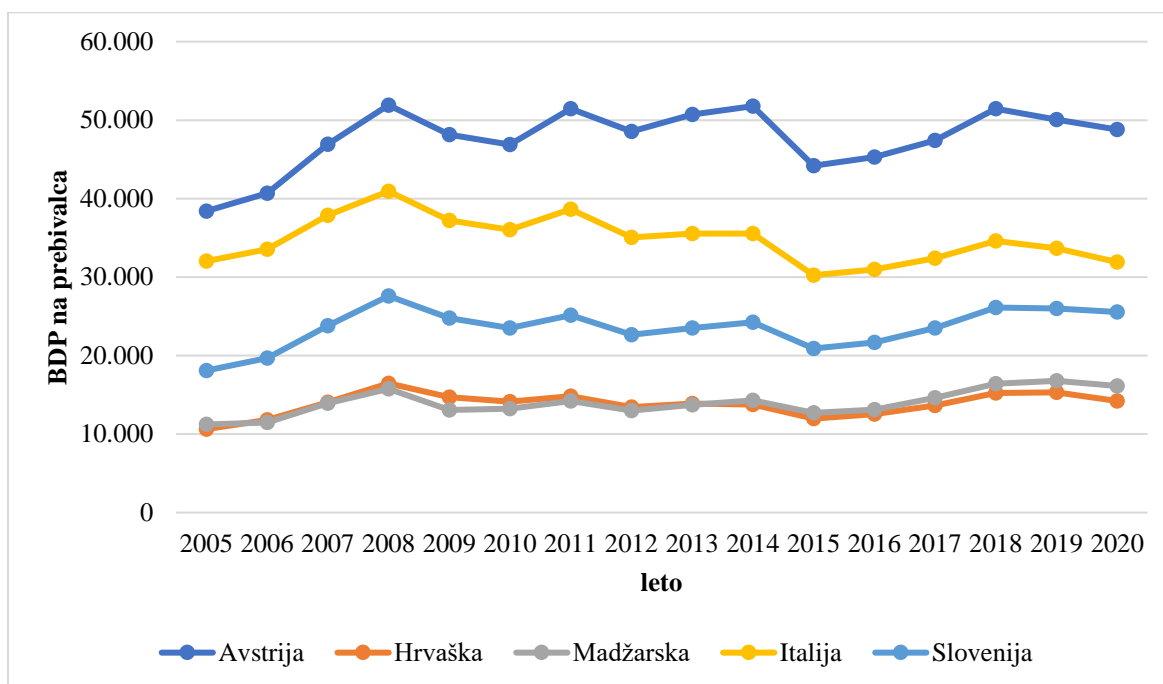
Slika 22: Primerjava obrambnega proračuna izbranih držav EU (v % BDP)

Prirejeno po The Military Balance (2020).

Slika 23 prikazuje primerjalno analizo BDP na prebivalca v prikazanih državah EU. Razvidno je, da ima najvišji BDP na prebivalca Avstrija, čeprav namenja najmanjši odstotek BDP za obrambni proračun. V proučevanem obdobju med letoma 2005–2020 povprečni BDP na prebivalca Avstrije znaša 47.674 USD. Sledi ji Italija s povprečnim BDP na prebivalca v višini 34.769 USD in nato Slovenija, ki ima povprečni BDP na prebivalca 23.550 USD. Hrvaška in Madžarska sta po BDP na prebivalca zelo primerljivi, saj imata obe državi povprečni BDP na prebivalca okrog 13.900 USD.

Slika 23: BDP na prebivalca v izbranih državah EU (v USD)

Prirejeno po *The Military Balance* (2020).

Vse države, ki sem jih vključila v primerjalno analizo, so relativno nove članice zveze NATO z izjemo Avstrije, ki je nevtralna država, čeprav vplačuje določene prispevke zvezi NATO (prispevki za članstvo Partnerstva za mir), in Italije, ki je polnopravna članica že od leta 1949. Temeljne ugotovitve primerjalne analize so, da nobena država ne nameni 2 % BDP za obrambni proračun. Zanimivo je dejstvo, da ima Avstrija najnižji odstotek BDP, ki ga nameni za obrambni proračun, in najvišji BDP na prebivalca. Razlog je višina BDP in dejstvo, da nominalno še vedno prispeva več kot države z nižjim BDP in višjim odstotkom za obrambni proračun. Najvišji odstotek skozi proučevano obdobje nameni Hrvaška, in sicer v povprečju 1,50 % BDP, sledita ji Slovenija in Madžarska s povprečjem 1,20 %, na repu se nahajata Italija s povprečnim 1,10 % in Avstrija, ki v povprečju nameni za obrambni proračun 0,70 % BDP.

11 TRANSPARENTNOST OBRAMBNIH IZDATKOV IN SMERNICE ZA DOSEGANJE VEČJE TRANSPARENTNOSTI DRŽAVE

Transparentnost OI se osredotoča predvsem na področje razpoložljivosti, zanesljivosti in kakovosti informacij. Merila, po katerih lahko primerjamo OI so:

- razpoložljivost informacij (lahko dostop, pravočasno in jasno podane informacije),
- zanesljivost informacij,
- celovitost informacij,

- primerljivost informacij (med državami v določenem časovnem obdobju),
- relevantnost informacij.

Pri merjenju transparentnosti obrambnih proračunov je potrebno oceniti v kolikšni meri vlade držav razkrivajo informacije, ki se nanašajo na obrambne izdatke, postopke naročanja ter na dodeljevanje finančnih sredstev. V nadaljevanju je navedenih nekaj metod, ki se uporabljajo za merjenje transparentnosti obrambnih proračunov:

- Raziskava o odprtem proračunu (angl. Open Budget Survey, v nadaljevanju OBS): OBS, ki ga izvaja mednarodno partnerstvo, ocenjuje transparentnost državnega proračuna, vključno z obrambnim proračunom. Raziskava ocenjuje države na podlagi različnih meril. Ene od teh meril so dostopnost informacij o pripravi proračuna, sodelovanje javnosti v postopku priprave proračuna ter izčrpnost poročil, ki se nanašajo na državni proračun (Open Budget Survey, 2022).
- Pobuda za globalno poročanje (angl. Global Reporting Initiative, v nadaljevanju GRI): GRI je eden izmed širše uporabljenih okvirjev za poročanje o trajnostnem razvoju. Okvir vključuje niz kazalnikov, ki jih je mogoče uporabiti za merjenje transparentnosti obrambnih proračunov, vključno z razpoložljivostjo informacij o postopkih javnega naročanja, ter dodeljevanju finančnih sredstev.
- Indeks korupcije na obrambnem področju (angl. Transparency International Defence Corruption Index, v nadaljevanju DCI): DCI meri stopnjo korupcije v obrambnem sektorju in ocenjuje transparentnost obrambnega proračuna. Državo ocenjuje glede na transparentnost vojaških naročil, neodvisnost nadzornih mehanizmov ter glede na obseg javno dostopnih informacij porabe obrambnih izdatkov.

Težko je ocenjevati, ali so OI transparentni, saj nimamo nadzora, ki bi znotraj okvira obrambnih politik nadzoroval ustrezno in upravičeno porabo proračunskih sredstev. Smiselno si je pri pripravi obrambnega proračuna odgovoriti na nekaj vprašanj (Transparency International UK, 2011):

- Ali je bila proračunska poraba sredstev v skladu s cilji, ki so zastavljeni npr. v Beli knjigi o obrambi?
- Ali je povezava med zastavljenimi cilji in proračunom, ki se pripravlja za naslednja leta?
- Ali so programi, podprogrami in proračunske postavke ustrezni glede na cilje?
- Ali so podane ustrezne obrazložitve proračunu, ki pojasnjujejo proračunsko porabo in so skladne z zastavljenimi cilji?

Transparentnost OI je ključnega pomena za zagotavljanje odgovornega ravnanja z javnim denarjem ter za krepitev zaupanja med državljani in oblastjo. Smernice, s katerimi lahko dosežemo večjo transparentnost OI:

- javno objavljane podatkov: vse javne informacije o OI bi morale biti prosto dostopne na spletni strani obrambnega ministrstva ali drugi uradni spletni strani. Te informacije bi

- morale vključevati podrobne proračunske postavke, načrtovane projekte, poročila o porabi sredstev, plače in druge stroške;
- redna poročila: obrambno ministrstvo bi moralo redno poročati o porabi OI in svojih načrtih za prihodnje projekte. Te informacije bi morale biti jasne in razumljive za vse državljane;
 - sodelovanje s civilno družbo: obrambno ministrstvo bi se moralo aktivno vključiti v dialog s civilno družbo in sodelovati s strokovnjaki, ki bi lahko prispevali k razumevanju OI in predlagali morebitne izboljšave;
 - mednarodne smernice: Slovenija bi se lahko držala mednarodnih smernic, ki zagotavljajo večjo transparentnost v OI. Primer je smernica Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) o upravljanju javnih financ;
 - nadzor: nadzor nad OI bi moral biti reden in sistematičen, izvajati bi ga morali neodvisni organi, ki bi zagotovili, da se javna sredstva porabljajo v skladu z zakonom;
 - izobraževanje: večja transparentnost OI bi morala biti del izobraževalnih programov za javne uslužbence, ki se ukvarjajo s finančnimi zadevami. To bi pomagalo zagotoviti, da so uslužbenci seznanjeni s smernicami za transparentnost in odgovornost pri porabi javnih sredstev.

12 POVZETEK UGOTOVITEV

Na začetku magistrskega dela sem si zastavila dve temeljni vprašanji, ki sem ju raziskovala skozi celotno magistrsko delo, in sicer:

- RV 1: Ali države z višjim bruto domačim proizvodom namenjajo več sredstev za obrambne izdatke?
- RV 2: Ali Slovenija zasleduje smernice zveze NATO pri zagotavljanju zadostnih finančnih sredstev za obrambne izdatke?

V nadaljevanju sta omenjeni vprašanji podrobneje statistično analizirani.

RV 1: Ali države z višjim bruto domačim proizvodom namenjajo več sredstev za obrambne izdatke?

Iz slike 24 je razvidno, da sem uporabila neparametrični test – Spearmanov koeficient korelacije rangov za ugotavljanje povezanosti med spremenljivkama, saj porazdelitvi obeh spremenljivk, vključenih v analizo, odstopata od normalne. Obe spremenljivki predstavljata povprečje daljšega časovnega obdobja, in sicer obdobje med letoma 2004–2020. V vzorcu sem primerjala 27 držav članic zveze NATO, za spremenljivki pa sem uporabila BDP na prebivalca in odstotek BDP, namenjen za OI.

Slika 24: Test normalnosti porazdelitve spremenljivk

Tests of Normality						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
odstotek bdp za oboroževanje	,184	27	,019	,841	27	,001
bdp na prebivalca	,179	27	,026	,852	27	,001

Vir: lastno delo.

Glede na rezultate Spearmanovega koeficienta korelacije rangov iz slike 25 ugotovim, da med odstotkom BDP, ki ga namenijo države za OI, in BDP na prebivalca ne obstaja statistično značilna povezanost, saj je vrednost statistične značilnosti večja od 0,05 in znaša 0,146. Odgovor na RV1 je, da ne moremo trditi, da države, ki imajo višji BDP na prebivalca, več sredstev namenjajo za OI.

Slika 25: Spearmanov koeficient korelacije

Correlations				
			odstotek bdp za oboroževanje	bdp na prebivalca
Spearman's rho	odstotek bdp za oboroževanje	Correlation Coefficient	1,000	-,287
		Sig. (2-tailed)		,146
		N	27	27
	bdp na prebivalca	Correlation Coefficient	-,287	1,000
		Sig. (2-tailed)	,146	
		N	27	27

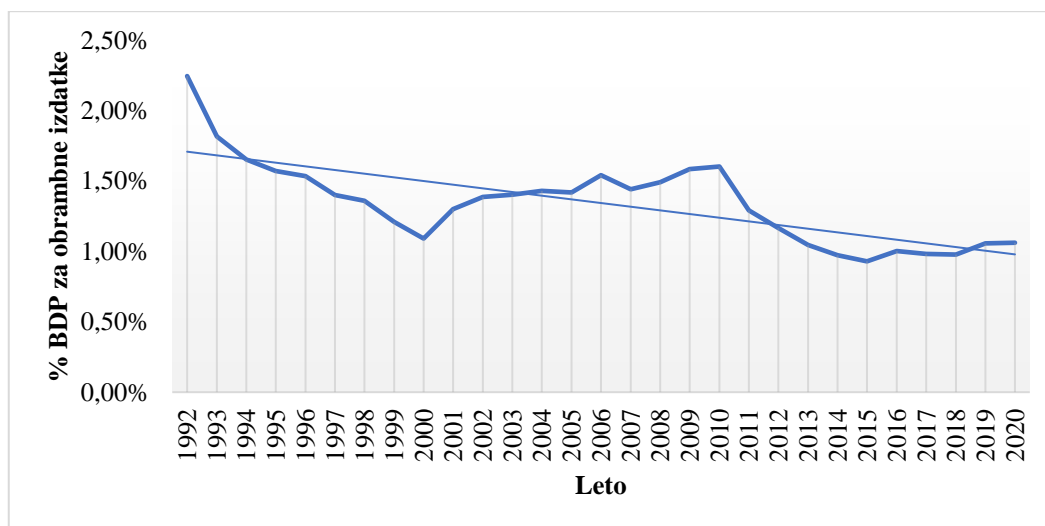
Vir: lastno delo.

RV 2: Ali Slovenija zasleduje smernice zveze NATO pri zagotavljanju zadostnih finančnih sredstev za obrambne izdatke?

Skozi magistrsko delo sem predstavila smernice oziroma priporočila zveze NATO o ciljnih 2 %, ki naj bi jih zasledovale članice. Iz slike 26 je razvidno, da Slovenija v primerjalnem

obdobju od leta 1992 do 2020, razen v letu 1992, ni dosegla priporočenega odstotka. Glede na linearni trend je opaziti, da je odstotek skozi primerjalno obdobje padal. Na raziskovalno vprašanje, ali Slovenija zasleduje smernice zveze NATO pri zagotavljanju zadostnih finančnih sredstev za OI, moram na podlagi zgornjega sklepa odgovoriti, da Slovenija ne zasleduje smernic zveze NATO in ne zagotavlja zadostnih finančnih sredstev za OI.

Slika 26: % BDP v Sloveniji, namenjen za obrambne izdatke v letih 1992–2020

Prirejeno po Stockholm International Peace Research Institute (2020).

13 SKLEP

Zveza NATO se je v svoji zgodovini soočala z različnimi varnostnimi in političnimi izzivi, ki so vodili k nenehnemu prilagajanju njene obrambne drže in delovnih praks. Od začetka hladne vojne so se vloge zaveznitva in mednarodno varnostno okolje močno spremenili. Zaveznitvo so okrepile nove članice, varnostno okolje pa se je razvijalo z novimi in starimi varnostnimi grožnjami. Slovenija je postala enakopravna članica zaveznitva leta 2004, ko je prevzela pomemben del odgovornosti za skupno varnost. Kot polnopravna članica NATA je Slovenija prispevala in vplivala na ključne odločitve zaveznitva. Kljub temu Slovenija še vedno težko izpolnjuje nekatere zaveze, ki jih je sprejela, zlasti priporočen odstotek BDP, namenjen za OI. Hkrati so širše varnostne in geopolitične spremembe pozitivno vplivale na varnostno in obrambno politiko ter na razvoj nacionalnih zmogljivosti ter obrambnega načrtovanja RS.

V prvem delu magistrskega dela sem opredelila temeljne pojme, ki se pojavljajo skozi celotno delo. Obrazložila sem, kaj je zveza NATO, in opredelila merila ter doseganje standardov za vključitev države v zvezo NATO. Povzela sem postopek vključevanja in pridobivanja polnopravnega članstva Slovenije ter opredelila stroške, povezane z vstopom v NATO. Opredelila sem OI v Sloveniji ter analizirala proračun in strukturo proračuna.

V drugem delu sem analizirala OI in strukturo OI Slovenije v obdobju med letoma 1992–2020 in naredila primerjalno analizo finančnih virov Slovenije s sosednjimi državami Hrvaško, Italijo, Avstrijo in Madžarsko ter upoštevala dejstvo, da Avstrija ne uporablja Natove strukture OI, ampak jih prikazuje znotraj obrambnega proračuna. Ustrezno primerjavo Slovenije s sosednjimi državami sem naredila glede na višino BDP na prebivalca in glede na odstotek BDP, ki ga namenijo za obrambni proračun. Za primerjalno obdobje sem vzela interval med letoma 2005–2020.

Na koncu sem še na kratko obrazložila transparentnost OI in predstavila smernice za doseganje večje transparentnosti države.

Skozi trend znotraj primerjalnega obdobja ugotavljam, da so se države soočale z različnimi gospodarskimi in finančnimi nihanjem ter da se je to pri vseh državah odražalo skozi izdatke, ki so jih namenjali za obrambni sistem. V času recesije ali ekspanzije oziroma drugih gospodarskih vplivov države najprej znižujejo svoj obrambni proračun. Razlika je samo v strukturi obrambnega proračuna oziroma v delih, pri katerih je potrebna racionalizacija. V obdobju krčenja finančnih virov za obrambni proračun se največji upad pokaže ravno v izdatkih, namenjenih za oborožitev in infrastrukturo. V tej točki se drastično zmanjšajo izdatki za investicije v nove projekte oborožitve, modernizacijo in usposabljanje vojske. Na dolgi rok je takšno stanje nevzdržno, zato mora država čim hitreje ponovno vzpostaviti ustrezno višino obrambnega proračuna. Treba se je zavedati, da vsaka država potrebuje učinkovit sistem za ohranjanje nacionalne varnosti in da nenazadnje potrebuje tudi učinkovit sistem zaščite in reševanja.

LITERATURA IN VIRI

1. Aben, J. in Fontanel, J. (2019). Military expenditure as a proxy for state power. The case of France. *Defence and Peace Economics*, 30(2), 133–141.
2. Aizenman, J. in Glick, R. (2006). Military expenditure, threats, and growth. *Journal of International Trade & Economic Development*, 15(2), 129–155.
3. Andrejčič, B. (2002). Ocena obrambnih stroškov vključevanja Slovenije v Nato. *Sodobni vojaški izzivi*, 11(3), 95–98.
4. Bartol, M. (2005). *Obrambni izdatki Republike Slovenije v obdobju od leta 1992 do 2004* (diplomska naloga). Fakulteta za upravo Univerze v Ljubljani.
5. Bebler, A. (2009). Pot Slovenije v Nato. *Sodobni vojaški izzivi*, 14(2), 105–116.
6. Brzoska, M. (1995). World military expenditures. V K. Hartley in T. Sandler (ur.), *Handbook of defence economics* (str. 45–69). Elsevier.
7. Bukinac Cimperšek, Z. (2001). The implementation of the 2001-2002 membership action plan, annual national program. *NATO'S nations and partners for peace*, 1, 24–25.
8. Castillo, J., Lovell, J., Tellis, A. J., Munoz, J. in Zycher, B. (2001). *Military expenditures and economic growth*. Rand.

9. Državni zbor RS. (2019). 70 let zveze Nato in 15 let članstva Slovenije v zvezi Nato. V *Zbornik referatov in razprav* (str. 8–12). Državni svet Republike Slovenije.
10. Dunne, J. P., Smith, R. P. in Willenbockel, D. (2005). Models of military expenditure and growth: A critical review. *Defence and peace economics*, 16(6), 449–461.
11. Garb, G. (2012). Vpliv finančnih virov na izgradnjo obrambnih zmogljivosti v izbranih državah. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Zbornik prispevkov / 13. slovenski dnevi varstvoslovja, Portorož, 7.-8. junij 2012* (str. 62–63). Fakulteta za varnostne vede.
12. Grizold, A. (1987). Razmerje med vojaškimi izdatki in gospodarstvom. *Teorija in praksa*, 24(12), 1665–1674.
13. Grizold, A. (1998). Slovenska nacionalna varnost v novem evropskem varnostnem okolju. V D. Zajc (ur.), *Evropeizacija slovenske politike: zbornik referatov / Politološki dnevi, Portorož, 5. in 6. junij 1998* (str. 61–71). Slovensko politološko društvo.
14. Janežič, J. (2006). *Obrambni proračun in analiza proračunske porabe MORS* (diplomska naloga). Fakulteta za upravo Univerze v Ljubljani.
15. Kodrič, L. in Vuk, P. (2001). Stroški, baze, oborožitev. V B. Knific (ur.), *NATO 21. stoletja* (str. 45–52). Revija Obramba.
16. Kopač, E. (1999). *Vpliv obrambnih izdatkov na gospodarstvo* (diplomska naloga). Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani.
17. Kovač, P. (2006). *Analiza državnega proračuna* (diplomska naloga). Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani.
18. Kovačič, G., Gregorič, M. in Ferjančič, N. (2002). *NATO – za in proti*. Mirovni inštitut Ljubljana.
19. Krek, U. (2011). Sedem let članstva v Natu - alternative pred vstopom in učinki danes. *Sodobni vojaški izzivi*, 13(2), 27–41.
20. Lamb, G. in Kallab, V. (1992). *Military expenditure and economics development*. The World Bank.
21. Ministrstvo za finance Republike Slovenije. (2022). *Proračunski priročnik proračuna 2022 in 2023*. Ministrstvo za finance Republike Slovenije.
22. Ministrstvo za finance Republike Slovenije. (2023). *Proračunski priročnik proračuna 2023 in 2024*. Ministrstvo za finance Republike Slovenije.
23. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije. (1995). Študija o širjenju Nata. *Slovenska vojska*, 104, 21–28.
24. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije. (1998). *Zaključni račun MORS za obdobje 1992–1997*. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.
25. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije. (2004). *Zaključni račun MORS za obdobje 1998–2003*. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.
26. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije. (2011). *Contemporary military challenges (Sodobni vojaški izzivi)*. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.
27. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije. (2019a). *Contemporary military challenges (Sodobni vojaški izzivi)*. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.
28. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije. (2019b). *Proces sprejemanja državnega proračuna* (interno gradivo). Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.

29. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije. (2021). *Višina in odstotek BDP – Obrambni izdatki 1992–2021* (interno gradivo). Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.
30. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije. (2023). Slovenija in zveza Nato. *Slovenska vojska*, 4, 14–15.
31. Ministrstvo za obrambo. (2020). *Obrambni izdatki Ministrstva za obrambo 1992-2021* (interno gradivo). Ministrstvo za obrambo.
32. Ministrstvo za obrambo. (2022a). *Sprejeti proračuni Ministrstva za obrambo* (interno gradivo). Ministrstvo za obrambo.
33. Ministrstvo za obrambo. (2022b). *Stroški Slovenije zvezi NATO* (interno gradivo). Ministrstvo za obrambo.
34. Ministrstvo za obrambo. (2022c). *Zaključni račun MORS za obdobje 2005–2021*. (interno gradivo). Ministrstvo za obrambo.
35. Ministrstvo za obrambo. (2022č, 5. september). *Letno poročilo Ministrstva za obrambo*. <https://www.gov.si/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-obrambo/javne-objave/dokumenti>.
36. Nato Press Release. (2021). *Defence expenditures of Nato countries 2005-2021*. Nato Press Release.
37. NATO. (brez datuma a). *Akcijski načrt za članstvo (ANČ)*. <http://nato.gov.si/slo/dokumenti/akcijski-nacrt.pdf>
38. NATO. (brez datuma b). *Kaj je zveza NATO?* https://www.nato.int/nato-welcome/index_sl.html
39. North Atlantic Treaty Organization. (brez datuma). *Press Releases*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/press_releases.htm
40. Office of Information and Press. (2001). *Priročnik o zvezi NATO*. Office of Information and Press.
41. Open budget Survey (2022, 25. april). *Global report*. International budget partnership.
42. Rakovec, U. (2009). *Obrambni izdatki držav članic zveze Nato* (diplomska naloga). Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani.
43. SAPPRA. (brez datuma). *Vstopna stran*. <https://sappra.mf-rs.si/>
44. Stockholm International Peace Research Institute. (2002). *Yearbook: armaments, disarmament and international security*. Stockholm International Peace Research Institute.
45. Stockholm International Peace Research Institute. (2020). *Yearbook: armaments, disarmament and international security*. Stockholm International Peace Research Institute.
46. Stockholm International Peace Research Institute. (2021). *Yearbook: armaments, disarmament and international security*. Stockholm International Peace Research Institute.
47. Šavc, P. (2009). Slovenska izkušnje pri obrambnem planiranju in članstvu v NATU. *Sodobni vojaški izzivi*, 11(3), 41–58.

48. Šavc, P. in Mikuž, I. (2011). Razvoj Slovenske vojske v drugem dvajsetletju njenega obstoja. *Sodobni vojaški izzivi*, 13(2), 61–79.
49. The Military Balance. (2015). *The annual assessment of global military capabilities and defence economics*. The International Institute for Strategic Studies.
50. The Military Balance. (2020). *The annual assessment of global military capabilities and defence economics*. The International Institute for Strategic Studies.
51. The Military Balance. (2022). *The annual assessment of global military capabilities and defence economics*. The International Institute for Strategic Studies.
52. Transparency International UK. (2011). *The transparency of national defence budgets*. Transparency International UK.
53. Uredba o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna. Ur. l. RS, št. 54/10 in 35/18.
54. Vidrih, G. (1995). Individualni partnerski program Slovenije v okviru Partnerstva za mir. V I. Kotnik (ur.), *Slovenija in Nato* (str. 27–31). Združenje Atlantski svet.
55. Vlada Republike Slovenije. (2000). *Zaključni račun proračuna Republike Slovenije* (javno gradivo). Vlada Republike Slovenije.
56. Vlada Republike Slovenije. (2001). *Zaključni račun proračuna Republike Slovenije* (javno gradivo). Vlada Republike Slovenije.
57. Vlada Republike Slovenije. (2002). *Zaključni račun proračuna Republike Slovenije* (javno gradivo). Vlada Republike Slovenije.
58. Vlada Republike Slovenije. (2016). *Srednjeročni obrambni program Republike Slovenije 2016-2020* (javno gradivo). Vlada Republike Slovenije.
59. Zakon o javnih financah (ZJF). Ur. l. RS, št. 11/11 – uradno prečiščeno besedilo, 14/13 – popr., 101/13, 55/15 – ZFisP, 96/15 – ZIPRS1617, 13/18, 195/20 – odl. US in 18/23 – ZDU-10.
60. Zorko, U. (2004). *Obrambni izdatki Republike Slovenije v luči vključevanja v Zvezo Nato* (diplomska naloga). Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani.